

Analiza pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu kreativnog računovodstva

Krvavac, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department for Forensic Sciences / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:227:224937>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-13**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI
FINANCIJSKO - RAČUNOVODSTVENA FORENZIKA

DIPLOMSKI RAD

ANALIZA PRETPOSTAVKE VREMENSKE
NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA U KONTEKSTU
KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

BARBARA KRVAVAC

Split, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZA FORENZIČNE ZNANOSTI
FINANCIJSKO - RAČUNOVODSTVENA FORENZIKA

DIPLOMSKI RAD

ANALIZA PRETPOSTAVKE VREMENSKE
NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA U KONTEKSTU
KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Mentor: prof. dr. sc. Ivica Filipović
Komentor: Toni Šušak, mag. oec., mag. iur.

BARBARA KRVAVAC

Matični broj studenta: 442/2018

Split, rujan 2020.

Rad je izrađen na Sveučilišnom odjelu za forenzične znanosti u Splitu pod nadzorom prof. dr. sc. Ivica Filipovića i Tonija Šuška, mag. oec., mag. iur. u vremenskom razdoblju od svibnja do rujna 2020.

Datum predaje diplomskog rada: 10. rujan 2020.

Datum prihvaćanja rada: 11. rujan 2020.

Datum usmenog polaganja: 15. rujan 2020.

Povjerenstvo:

1. Izv. prof dr. sc. Damir Piplica
2. Izv. prof. dr. sc. Marijana Bartulović
3. Prof. dr. sc. Ivica Filipović

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. PRETPOSTAVKA VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA U KONTEKSTU KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA	6
2.1. Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja	7
2.1.1. Odgovornost menadžmenta	10
2.1.2. Odgovornosti revizora	12
2.1.3. Postupci kod razmatranja vremenske neograničenosti poslovanja.....	13
2.1.4. Revizijski postupci i izvještavanje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja.....	14
2.1.5. Pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja i COVID - 19.....	19
2.1.6. Utjecaj pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja na cijenu dionica	21
2.2. Temeljne odrednice kreativnog računovodstva.....	22
2.2.1. Motivi primjene kreativnog računovodstva u financijskom izvještavanju	24
2.2.2. Tipični oblici i tehnike kreativnog računovodstva.....	26
2.3. Pregled prethodnih istraživanja.....	30
3. METODOLOŠKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA	33
3.1. Odabir uzorka i metoda statističke analize podataka	33
3.2. Temeljne odrednice pokazatelja izgladivanja zarade.....	35
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	36
5. ZAKLJUČAK.....	42
6. LITERATURA	45
7. SAŽETAK.....	48
8. SUMMARY.....	49
9. ŽIVOTOPIS.....	50
10. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI.....	53
POPIS PRIKAZA	54

1. UVOD

„Revizija je, kao pretpostavka kvalitete financijskih izvještaja, veza koja stvara povjerenje između korisnika financijskih izvještaja (kreditori, budući ili sadašnji ulagači, poslovni partneri, državne institucije, javnost) i onih koje te izvještaje prezentiraju javnosti, odnosno koji su za to odgovorni.”¹ Revizor ima odgovornost da na temelju prikupljenih dokaza iskaže razumno uvjerenje da su financijski izvještaji prezentirani na istinit i fer način te u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja. Poseban naglasak odnosi se na kvantitativne i kvalitativne postupke koji su zbog široke mogućnosti upotrebe vrlo korisni. Područja na kojima je njihova primjena posebno korisna jest ocjena temeljne računovodstvene pretpostavke - vremenske neograničenosti poslovanja te procjena korištenja kreativnog računovodstva.²

Vremenska neograničenost poslovanja jedno je od temeljnih načela u revizijskoj i računovodstvenoj teoriji i praksi. Standard koji se primjenjuje u ovom području je Međunarodni revizijski standard (MRevS) 570 koji definira odgovornosti prvenstveno revizora, a i menadžmenta pri procjeni vremenske neograničenosti poslovanja društva. „Prema pretpostavci vremenske neograničenosti poslovanja smatra se da trgovačko društvo nastavlja s poslovanjem u budućnosti i to da se ne očekuje, niti namjerava likvidacija, traženje zaštite od vjerovnika temeljem zakona odnosno propisa ili prekidanje poslovanja. Prema tome, imovina i obveze se iskazuju uz pretpostavku da će trgovačko društvo biti sposobno iskoristiti svoju imovinu i podmiriti svoje obveze u normalnom tijeku poslovanja.”³ Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja zapravo je pitanje od značajne važnosti za sve korisnike financijskih izvještaja, a s posebnim naglaskom na dioničare i investitore.

Financijski izvještaji odraz su poslovanja svakog trgovačkog društva. Oni također pružaju relevantne informacije o financijskom položaju koje se prenose, prvenstveno vanjskim interesnim skupinama, koji na temelju dostupnih podataka donose odluke. Kako bi se mogle donijeti odgovarajuće odluke, informacije sadržane u financijskim izvještajima moraju biti “istinito i fer”

¹ Zenzerović, R. (2007): Analitički postupci – instrument revizora u ocjeni vremenske neograničenosti poslovanja., Prethodno priopćenje, Ekonomska istraživanja, Zagreb.

² Ibid.

³ Narodne novine (2007): Međunarodni revizijski standard 570. Narodne novine, d.d. Zagreb, br. 28/07, točka 3.

prikazane. Međutim, društva u današnje vrijeme sve više pribjegavaju manipulacijama u financijskim izvještajima radi predstavljanja atraktivnijeg poslovnog “imidža” kako bi privukli što veći broj potencijalnih investitora. Upravo je to razlog primjene kreativnog računovodstva. Drugim riječima, dolazi do izobličenja financijskih informacija, a pretpostavka točnosti i pouzdanosti dovodi se u pitanje. Posljednjih godina prisutno je nepovjerenje na tržištu zbog niza računovodstveno - revizijskih propusta koji su se dogodili u sferi kreativnog računovodstva. Također, i nedavna globalna financijska kriza rezultirala je većom potrebom za neovisnim mišljenjem o objektivnosti informacija koje se nalaze u financijskim izvještajima revidiranih društava. Prethodni model izvještaja pružao je revizoru ograničenu komunikaciju s korisnicima financijskih izvještaja što je dovelo do nezadovoljstva. Takav pristup rezultirao je zahtjevima za većom relevantnošću i transparentnošću revizijskog izvještaja, prvenstveno od strane investitora, ali i drugih korisnika financijskih izvještaja. Upravo je to dovelo do potrebe za uvođenjem proširenog revizijskog izvještaja koji ima za cilj osigurati kvalitetniju komunikaciju, kao i bolje razumijevanje financijskog izvještavanja. Značajna promjena u odnosu na dosadašnji model revizijskog izvještavanja je izmjena Međunarodnog revizijskog standarda 570 – “Vremenska neograničenost poslovanja”. Novi model primjenjuje se na sveukupne financijske izvještaje opće namjene za društva na tržištu kapitala, u slučaju kada ih revizor odluči priopćiti na dobrovoljnoj osnovi te kada zakon ili regulativa to zahtijeva od revizora. Predstavlja nužno uvođenje srednjeg stupnja upozorenja tj. “žutu zastavicu”. Svrha mu je omogućiti bolji uvid u reviziju, osigurati dodatne informacije korisnicima financijskih izvještaja te omogućiti bolje razumijevanje samog društva.

Predmet ovog diplomskog rada je analiza revizorove procjene vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu kreativnog računovodstva. Cilj istraživanja je utvrditi povezanost razine kreativnog računovodstva, uzimajući u obzir pružanje nerevizijskih usluga revidiranom društvu, i revizorove procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Određene su karakteristike poslovanja koje se mogu procijeniti na temelju podataka u financijskim izvještajima – pokazatelj izgladivanja zarade (eng. income smoothing) i koje su dovedene u vezu s revizorovim izvješćem u kojem može biti iskazana sumnja u vremensku neograničenost poslovanja. S obzirom na to da je problematika vremenske neograničenosti poslovanja u Republici Hrvatskoj nedovoljno istražena, u empirijskom dijelu rada pokušao se dati odgovor na postavljeno istraživačko pitanje i

tako proširiti spoznaje o utjecaju kreativnog računovodstva na revizorove procjene vremenske neograničenosti poslovanja. Istraživanje je provedeno na uzorku trgovačkih društava koja kotiraju na uređenom tržištu Zagrebačke burze. Podaci iz financijskih izvještaja uzorka društava sa Zagrebačke burze su korišteni za izračun pokazatelja i ispitan je njihov utjecaj na revizorovo izražavanje sumnje u vremensku neograničenost poslovanja. Uzorak obuhvaća razdoblje od osam uzastopnih godina – od 2011. do 2018.

Sukladno iznesenom problemu i predmetu istraživanja može se poći od određenih pretpostavki na kojima se temelji istraživanje. Postavljene su sljedeće istraživačke hipoteze:

H1: Postoji negativna veza između iskazivanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i vrijednosti pokazatelja izgladivanja zarade.

Vremenska neograničenost poslovanja podrazumijeva da “društvo nastavlja s poslovanjem u doglednoj budućnosti. Temeljem navedenog postoji mogućnost korištenja tehnikama kreativnog računovodstva, kao što je izgladivanje zarade, kako bi se održavao povoljan prikaz poslovanja društva i u doglednoj budućnosti. Sukladno navedenom, takvo postupanje može dovesti investitore, dioničare i ostale u zabludu.

H2: Negativna veza između iskazivanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i vrijednosti pokazatelja izgladivanja zarade snažnija je ako se uzme u obzir pružanje nerevizorskih usluga od strane ovlaštenog revizora.

Pružanje nerevizorskih usluga klijentu stvara potencijalnu prijetnju revizorovoj neovisnosti pri procjeni pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu izgladivanja zarade. Kako bi poboljšala neovisnost kao jednu od ključnih pretpostavki u obavljanju zakonskih revizija Europska unija je u Uredbi (EU) br. 537/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o posebnim zahtjevima u vezi zakonske revizije društava od javnog interesa posebno uredila pitanje obavljanja nerevizorskih usluga.

S obzirom na to da se društva sve češće susreću s iznenadnim financijskim poteškoćama, javlja se potreba za pronalaženjem instrumenata kojima se mogu predvidjeti eventualni problemi u budućnosti. Stoga je cilj ovog diplomskog rada istražiti izvještaje neovisnih revizora, s naglaskom na procjenu pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja. Također, objasniti će se koncept kreativnog računovodstva u smislu procjene vremenske neograničenosti poslovanja kao jednog od temeljnih računovodstvenih koncepata i skrenuti pozornost na važnost procjene i iskazivanja za korisnike financijskih izvještaja. Nadalje, empirijski će se istražiti i utvrditi odnos postavljenih varijabli (pružanje nerevizorskih usluga, izgladivanje zarade) s revizorskim izražavanjem sumnje u vremenski neograničeno poslovanje. Nakon provedenog istraživanja donijet će se zaključak o prethodno obrazloženom utjecaju varijabli i usporediti rezultate dobivene na temelju podataka osam uzastopnih godina.

Za istraživanje i oblikovanje istraživačkog rada neophodno je korištenje različitih znanstvenih metoda. U ovom radu koristit će se sljedeće metode:⁴

- deskriptivna metoda
- metoda analize i sinteze
- induktivna i deduktivna metoda
- komparativna metoda
- statističke metode.

U empirijskom dijelu rada korištene su statističke metode istraživanja. Navedeno istraživanje provedeno je na uzorku od 81 društva koja su bila uvrštena na uređeno tržište Zagrebačke burze od 2011. do 2018. Za statističku obradu podataka korištenih u istraživanju primijenjen je program Microsoft Excel te statistički program PAST 3.25.

Diplomski rad sastoji se od pet cjelina, među kojima su uvod, teorijska podloga istraživane problematike, metodološki aspekti istraživanja na temelju odabranog uzorka, rezultati empirijskog istraživanja i zaključak o dobivenim rezultatima.

⁴ Zelenika, R. (1998): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.

U uvodu diplomskog rada predstavljen je problem koji se istražuje, kao i konkretan predmet istraživanja. Također, utvrđeni su ciljevi koji se istraživanjem žele postići i postavljene hipoteze koje su ispitane u empirijskom dijelu rada. Opisane su metode koje se koriste u radu kao i struktura diplomskog rada. Drugo poglavlje obuhvatit će relevantne odredbe Zakona o računovodstvu, Zakona o reviziji, Međunarodnim revizijskim standardima kako unutar Europske Unije, tako i u Republici Hrvatskoj. Nadalje, teorijski je obrađena temeljna računovodstvena pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja te kontekst kreativnog računovodstva i njegov utjecaj na financijske izvještaje i sudionike. Objašnjeno je tko su zainteresirane strane, odnosno korisnici financijskih izvještaja kojima je od velike važnosti mišljenje revizora o mogućnosti nastavka poslovanja društva. Opisana je odgovornost menadžmenta u primjeni ove temeljne računovodstvene pretpostavke, kao i odgovornost revizora u ocjeni menadžmentove procjene. Istaknuta je i uloga analitičkih i nefinancijskih postupaka koji se koriste u procjeni vremenske neograničenosti poslovanja. Prezentiran je utjecaj pandemije COVID – 19 na procjenu vremenske neograničenosti poslovanja, kao i utjecaj iskazivanja značajne neizvjesnosti u svezi s pretpostavkom vremenske neograničenosti na cijenu dionica.

U sljedećem poglavlju opisan je uzorak na temelju kojeg se provodi istraživanje te je prezentirana korištena metodologija. Također, prikazane su temeljne odrednice pokazatelja izgladivanja zarade, koji je korišten za izračun postojanosti tehnike kreativnog računovodstva u financijskim izvještajima.

Sljedeće, ali i najvažnije poglavlje koje zapravo obuhvaća cijelu raspravu su rezultati istraživanja analize vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu kreativnog računovodstva na tržištu kapitala Republike Hrvatske. Za prikaz promatranih varijabli iz odabranog uzorka korišteni su postupci za testiranje postavljenih hipoteza na temelju čega su donesene odluke o prihvaćanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza.

Na samom kraju sadržana su zaključna razmatranja analizirane tematike. U konačnici rada pružen je uvid u literaturu korištenu tijekom pisanja diplomskog rada.

2. PRETPOSTAVKA VREMENSKE NEOGRANIČENOSTI POSLOVANJA U KONTEKSTU KREATIVNOG RAČUNOVODSTVA

Eksterna revizija jedan je od oblika revizije koji se odnosi na neovisno procjenjivanje, ispitivanje i pregledavanje financijskih izvještaja društva, kako bi se vršila procjena uspješnosti poslovanja te detektirale eventualne prijevare ili pogreške, s ciljem zaštite korisnika financijskih izvještaja. U kontekstu temeljnih vrsta revizije, moguće je govoriti o razlikovanju interne i eksterne revizije, revizije poslovanja i revizije financijskih izvještaja, te o razlikovanju komercijalne, državne (javne) revizije te posebnih revizija. Međutim, najčešće se pod pojmom revizije podrazumijeva revizija financijskih izvještaja koju obavljaju eksterni revizori (revizorska društva), a koja se još naziva komercijalnom revizijom.⁵

Potreba za revizijom javila se zbog ekonomskog odnosa unutar društva te odnosa između društva i svih onih koji su zainteresirane strane. Zapravo, njihov razvoj je za posljedicu imao pojavu investitora i razdvajanje vlasništva od upravljanja. „Upravljavajući imovinom društva, menadžeri obavljaju posao za račun dioničara, a u njihovom odnosu računovodstvo i revizija imaju veoma značajnu ulogu. Naime, menadžer ima više informacija o financijskom položaju i rezultatima poslovanja društva, u usporedbi s vlasnikom. Budući da je menadžer odgovoran za izvještavanje, a vlasnik nema dovoljno informacija o tome i ne može kontrolirati njegov rad, postoji mogućnost pojave manipulacije od strane menadžera u korist njegovog vlastitog interesa. Da ne bi dolazilo do ovakvih manipulacija, potrebno je provoditi reviziju poslovanja od strane ovlaštenog revizora ili revizijskog društva.”⁶ To je zapravo jedan od razloga uvođenja novog modela izvještavanja u kojem je istaknuta pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja društva. O ovom problemu raspravljat će se u daljnjem tekstu rada.

Revizija je kao profesija veza koja stvara povjerenje između financijskih izvještaja i njihovih korisnika. Korisnici financijskih izvještaja žele sigurnost da je sve ono što je zapisano u

⁵ Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L. (2008): Analiza financijskih izvještaja, MASMEDIA, Zagreb.

⁶ Filipović, I. (2009): Revizija, Sinergija nakladništva d.o.o., Zagreb.

financijskim izvještajima prezentirano na fer i istinit način. To zapravo omogućava revizija financijskih izvještaja. U kontekstu pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja najvažniji faktor u samoj provedbi jest prikazati izvješće revizora u skladu s pretpostavkom da će društvo poslovati u doglednoj budućnosti, upravo zbog korisnika financijskih izvještaja. „Naime, za svakog korisnika financijskih izvještaja važno je utvrditi je li društvo koje je predmet njegovoga interesa sposobno poslovati u vremenski neograničenom roku. Vjerovnici žele ocijeniti mogućnost naplate svojih potraživanja i nastavak mogućih isporuka, pa su zbog toga zainteresirani utvrditi je li financijska stabilnost društva narušena i je li njegovo poslovanje u vremenski neograničenom roku upitno. Vremenska neograničenost poslovanja društva *kupcima* omogućuje redovitu opskrbu različitim dobrima i uslugama, *zaposlenicima* smanjuje neizvjesnost stabilnosti radnog mjesta, a *državi* osigurava naplatu javnih prihoda, ali i smanjenje potencijalnih rashoda do kojih bi eventualno došlo otpuštanjem zaposlenika. Ostala *šira javnost* (financijski analitičari, potencijalni investitori, akademska zajednice, itd.) također je zainteresirana za primjenjivost ove računovodstvene pretpostavke, zato što njeno narušavanje, osobito kod velikih društava, može značajno utjecati na stabilnost gospodarstva kao cjeline. Ovaj široki krug zainteresiranih strana jasno upućuje na potrebu stalnog ocjenjivanja pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja na razini pojedinih trgovačkih društava, ali i na razini grana, djelatnosti i gospodarstva u cjelini.”⁷

2.1. Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja

Vremenska neograničenost poslovanja podrazumijeva da “društvo nastavlja s poslovanjem u doglednoj budućnosti s time da se ne očekuje, niti namjerava likvidacija, prekidanje poslovanja ili traženje zaštite od vjerovnika temeljem zakona ili propisa. Prema tome, imovina i obveze se iskazuju uz pretpostavku da će društvo biti sposobno iskoristiti svoju imovinu i podmiriti svoje obveze u normalnom tijeku poslovanja”.⁸ Kako bi se osigurala zahtjevana kvaliteta financijskih izvještaja kao krajnjeg proizvoda računovodstvenog procesa, računovodstvenim pretpostavkama i načelima utvrđuju se osnovne karakteristike i koncepcije računovodstva koje trebaju biti

⁷ Zenzerović, R. i Peruško, T. (2009): Ocjenjivanje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u tranzicijskom okruženju – empirijski nalazi u Republici Hrvatskoj, *Ekonomski pregled*, 60 (7-8).

⁸ Narodne novine, (2016): Međunarodni revizijski standard 570, Narodne novine d.d., Zagreb, br. 107/16.

ugrađene u računovodstvene metode i postupke koje zapravo predstavljaju teorijsku osnovu za interpretiranje financijskih izvještaja, a jedna od njih je upravo pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja koja je i jedno od temeljnih računovodstvenih načela.⁹ Ovom pretpostavkom bavi se Međunarodni revizijski standard 570 – “Vremenska neograničenost poslovanja”. U njemu su opisno sadržane određene obveze i odgovornosti menadžmenta, a i revizora pri procjeni adekvatnosti pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, kao računovodstvene pretpostavke, ali i način revizorova interpretiranja o ovoj tematici.

„Izmijenjeni MRevS 570 stupio je na snagu za revizije financijskih izvještaja za razdoblja koja završavaju na dan ili nakon 15. prosinca 2016. U njemu ne postoje izmjene vezane za odgovornosti menadžmenta i revizora u vezi s primjenom pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, ali postoje određene izmjene u vezi sa sadržajem revizorova izvješća. Naime, u skladu s izmijenjenim MRevS-om 570, pitanje vremenske neograničenosti poslovanja iskazuje se u zasebnom odjeljku pod nazivom *Značajna neizvjesnost u svezi s vremenskom neograničenosti poslovanja*, umjesto iskazivanja u odjeljku za isticanje pitanja. Također, umjesto pojma *pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja* koristi se pojam *računovodstvena osnova vremenske neograničenosti poslovanja*.”¹⁰ „Pri tumačenju financijskih izvještaja njihovi korisnici pretpostavljaju postojanje koncepta vremenske neograničenosti poslovanja, osim u slučajevima kada financijski izvještaji nisu sastavljeni u skladu s navedenom pretpostavkom, što je navedeno u bilješkama. To može biti u situaciji kada se društvo osnuje u svrhu izvršenja određenog pothvata na vremenski ograničen rok ili kada postoji namjera likvidacije društva uslijed nastupa insolventnosti.”¹¹

„Sukladno prethodnom modelu revizorskog izvještaja, revizori su imali samo dvije mogućnosti prilikom izražavanja svojeg mišljenja: mogu dati pozitivno mišljenje („zeleno svjetlo“), ili dati mišljenje s rezervom („crvena zastavica“).“¹² Stoga, novim modelom izvještaja revizora prilikom izražavanja svojeg mišljenja, revizori mogu iskazati neizvjesnost u svezi s vremenskim

⁹ Zanzerović, R., op. cit. (bilj. 1)

¹⁰ Pretnar Abičić, S. (2016): Vremenska neograničenost poslovanja – MrevS 570 (izmijenjen), Računovodstvo, revizija i financije, Vol. 6.

¹¹ Zanzerović, R., op. cit. (bilj. 1)

¹² Klikovac, A., Varović, M., Volarević, H. (2012): Procjena vremenske neograničenosti poslovanja prema MRevS-u 570 korištenjem analize financijskih izvještaja, Zagrebačka škola ekonomije i managementa, Zagreb.

neograničenim poslovanjem kao zaseban odjeljak. Zapravo to iskazuje srednji stupanj upozorenja, odnosno "žutu zastavicu".¹³ To je bila nužna potreba zbog niza računovodstvenih i revizorskih skandala koji su se zbili proteklih nekoliko godina. Bitna stavka srednjeg stupnja upozorenja je prikazati financijske izvještaje što transparentnijima da bi korisnici financijskih izvještaja bili informirani o samoj pretpostavci poslovanja u budućnosti.

Vremenska neograničenost poslovanja jest osjetljivo pitanje, i to je područje gdje je bilo potreba za većom pažnjom revizora. Revidirani revizijski standardi promiču veći naglasak revizora na objavljivanja u financijskim izvještajima i pružaju adekvatniji način na koji revizor može komunicirati u svezi s pretpostavkom vremenske neograničenost poslovanja. Postoje dva različita pristupa gdje revizor ne pruža modificirano mišljenje, ali još uvijek iskazuje vremensku neograničenost poslovanja. Pristup ovisi o tome hoće li revizor zaključiti da postoji značajna neizvjesnost vremenski neograničenog poslovanja ili ne. Prvi pristup, kada je pretpostavka prikladna, ali postoji značajna neizvjesnost, i drugi pristup, kada je pretpostavka neprikladna. Ovim različitim poimanjima ističe se složenost, suptilnost i varijabilnost u suočavanju s problemom vremenske neograničenosti.

Prethodni model revizorskog izvještaja, pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja društva, je iskazivao u odjeljku *Isticanje pitanja*. Sukladno MRevS-u 701 – Priopćavanje ključnih revizijskih pitanja u izvješću neovisnog revizora pitanja povezana s pretpostavkom neograničenog vremena poslovanja mogu se odrediti i kao ključna revizijska pitanja. Značajna neizvjesnost povezana s vremenski neograničenim poslovanjem, po prirodi je, ključno revizijsko pitanje. Većinom se u izvještaju pojavljuje u zasebnom odjeljku u izvještaju revizora, ali može se pojaviti i u odjeljku *Ključna revizijska pitanja*.

Tamo gdje revizor zaključi da ne postoji značajna neizvjesnost povezana s vremenski neograničenim poslovanjem, a pretpostavka vremenski neograničenog poslovanja identificirana je kao ključno revizijsko pitanje, vremenska neograničenost poslovanja može biti "posljednji poziv". U toj situaciji revizor je uložio značajne napore pri utvrđivanju prikladnosti pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja. Tamo gdje revizor zaključi da značajna neizvjesnost ne postoji, priopćavanje ključnog revizijskog pitanja povezano s vremenskim neograničenim

¹³ Ibid.

poslovanjem može biti teško iskazati. Ova vrsta informacija prethodno nije bila odražena u revizorskom izvješću.

Pitanje vremenske neograničenosti poslovanja zapravo je jedno od najkompleksnijih područja revizije. Revizija je veza između korisnika financijskih izvještaja i osoba koji su zaduženi za sastavljanje financijskih izvještaja.¹⁴ „Naime, važno je za svakog korisnika financijskih izvještaja utvrditi je li društvo koje je predmet njegovog interesa sposobno poslovati u vremenski neograničenom roku.”¹⁵ U nastavku je istaknuto koje su odgovornosti menadžmenta, a koje revizora, pri procjeni vremenske neograničenosti poslovanja.

2.1.1. Odgovornost menadžmenta

MRevS 570 se naslanja na MRS 1 i navodi da „menadžment ima odgovornost za procjenjivanje sposobnosti društva za nastavak vremenski neograničenog poslovanja, čak i kada okvir financijskog izvještavanja ne sadrži izričiti navod o odgovornost da se to učini.”¹⁶

„Menadžment za potrebe procjene vremenski neograničenog poslovanja treba uzeti u obzir sve raspoložive informacije koje se odnose na buduće razdoblje od datuma bilance do najmanje dvanaest mjeseci, ili više (razdoblje nije ograničeno). Nije moguće generalno definirati koje točno informacije treba menadžment uzeti u obzir, već obujam razmatranih informacija ovisi o činjenicama vezanim za pojedino društvo. Jasno da nije potrebno raditi opsežne analize ukoliko je dosadašnje poslovanje društva profitabilno i ukoliko društvo nema problema s financiranjem. U suprotnom, menadžment treba razmotriti brojne čimbenike od kojih treba posebno istaknuti tekuću i očekivanu profitabilnost, planove otplate duga i moguće izvore dopunskog financiranja.”¹⁷

„Procjena menadžmenta obično se temelji na dolje navedenim primjerima događaja i okolnostima koji pojedinačno ili zajedno mogu ukazati na sumnju u vremenski neograničeno poslovanje,

¹⁴ Zenzerović, R., op. cit. (bilj. 1)

¹⁵ Zenzerović, R. i Peruško, T., op. cit. (bilj. 7)

¹⁶ Narodne novine, (2016): Međunarodni revizijski standard 570, op.cit. (bilj 8), točka 5.

¹⁷ Klikovac, A., Varović, M., Volarević, H., op. cit. (bilj. 12)

odnosno mogu upućivati na postojanje značajne neizvjesnosti. MRevS 570 u točki A3. grupira ove čimbenike u tri skupine: financijski, poslovni i ostali.¹⁸ Primjeri tih događaja i okolnosti predloženi su u prikazu 1.

Prikaz 1. Primjeri događaja i okolnosti koji mogu ukazivati na postojanje značajne sumnje u mogućnost nastavka vremenski neograničenog poslovanja

FINANCIJSKI:

- Društvo ima neto obveze ili neto tekuće obveze.
- Posudbe uz konvenciju nepromjenjivih uvjeta približavaju se dospijeću bez realnih izgleda za njihovo obnavljanje ili reprogramiranje; ili prekomjerno oslanjanje na kratkoročne posudbe za financiranje dugotrajne imovine.
- Postojanje indikacija o otkazivanju financijske suradnje od strane vjerovnika i drugih kreditora.
- Negativni novčani tokovi iz poslovanja iskazani u povijesnim ili prospektivnim financijskih izvještajima.
- Negativni ključni financijski pokazatelji.
- Značajni gubici u poslovanju ili značajno smanjivanje vrijednosti imovine korištene za stvaranje novčanih tokova.
- Kašnjenje u isplatama dividendi ili obustava isplata.
- Nemogućnost isplata vjerovnika na datume dospijeća.
- Nemogućnost poštivanja uvjeta iz ugovora o kreditima.
- Promjena kreditnih uvjeta dobavljača na isporuke tek po prethodnom plaćanju.
- Nemogućnost dobivanja financijskih sredstava za razvoj važnog novog proizvoda ili drugih značajnih ulaganja.

POSLOVNI:

- Gubitak ključnih rukovodećih osoba bez mogućnosti njihove zamjene.
- Gubitak glavnih tržišta, povlastica, licenci ili glavnog dobavljača.
- Teškoće sa zaposlenicima ili nedostatak važnih zaliha.

¹⁸ Ibid.

OSTALI:

- Neudovoljavanje potrebnoj visini kapitala ili drugim zakonskim zahtjevima.
- Sudski ili zakonski postupci protiv društva koji su u tijeku i mogu, kad se okončaju, presudama za koje je malo vjerojatno da će se po njima moći postupiti.
- Promjene zakonskih propisa ili politike vlade za koje se očekuje da će za društvo imati nepovoljan učinak.

Izvor: Međunarodni revizijski standardi 2016., MRevS 570, točka A3.,

Hrvatska revizorska komora, Zagreb, 2016.

Ne procjenjuju se pokazatelji zasebno kao značajni događaji ili uvjeti koje često ublažavaju drugi čimbenici. Postojanje jednog ili više pokazatelja nema za značenje da društvo nije u mogućnosti nastaviti s poslovanjem u doglednoj budućnosti. Izvori iz kojih se donose odluke o pretpostavci vremenske neograničenosti poslovanja temelje se na informacijama sadržanih u :

- financijskim izvještajima
- upitima uprave i osoblja
- dokumentima trećih strana
- drugo.

2.1.2. Odgovornosti revizora

„Revizorove odgovornosti su dobiti dostatne i primjerene revizijske dokaze i stvoriti zaključak o prikladnosti menadžmentskog korištenja računovodstva na osnovi pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u sastavljanju financijskih izvještaja, kao i stvoriti zaključak, na osnovi dobivenih revizijskih dokaza, o tome postoji li značajna neizvjesnost za sposobnost društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem. Te odgovornosti postoje čak i ako okvir financijskog izvještavanja primijenjen pri sastavljanju financijskih izvještaja ne sadrži izričit zahtjev menadžmentu da obavi posebnu procjenu sposobnosti društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem.“¹⁹

¹⁹ Narodne novine, (2016): Međunarodni revizijski standard 570, op.cit. (bilj. 8), točka 6.

„Ciljevi revizora su:

- (a) dobiti dostatne i primjerene revizijske dokaze, te stvoriti zaključak, u vezi s primjerenošću menadžmentova korištenja računovodstva na osnovi pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u sastavljanju financijskih izvještaja;
- (b) zaključiti, temeljeno na dobivenim revizijskim dokazima, postoji li značajna neizvjesnost u vezi s događajima ili okolnostima koji mogu uzrokovati značajnu sumnju u mogućnost društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem; i
- (c) izvijestiti u skladu s ovim MRevS-om.²⁰

„Ključni dio revizorovog razmatranja pretpostavke vremenski neograničenog poslovanja je učinjena procjena menadžmenta. Revizor treba razmotriti postupke menadžmenta u donošenju procjene, pretpostavke menadžmenta na kojima temelji procjenu i planove budućih aktivnosti. Posebno treba obratiti pažnju je li menadžment uzeo o obzir sve relevantne informacije koje je revizor identificirao tijekom obavljanja revizijskih postupaka. Treba napomenuti da revizor treba razmatrati isto vremensko razdoblje koje je koristio menadžment u svojoj procjeni, pri čemu navedeno razdoblje ne smije biti kraće od godine dana od datuma bilance.

Revizor treba razmotriti događaje nastale između datuma bilance (financijskih izvještaja) i datuma izvještaja revizora, odnosno treba provesti postupke u svrhu prikupljanja dovoljnog broja odgovarajućih revizijskih dokaza o tome da su identificirani svi događaji nastali do datuma revizorskog izvješća za koje je potrebno objavljivanje ili ispravak u financijskim izvještajima društva. U slučaju da događaji nisu prikladno evidentirani, odnosno da nisu primjereno objavljeni u financijskom izvješću, tada to treba objaviti u revizorskom izvješću.²¹

2.1.3. Postupci kod razmatranja vremenske neograničenosti poslovanja

Temeljna komponenta utvrđivanja da li je menadžmentova procjena vremenske neograničenosti poslovanja primjerena jest revizorova ocjena menadžmenta i predviđenog budžeta. Da bi utvrdio događaje i okolnosti koje ukazuju na postojanje značajne sumnje u pretpostavku vremenske

²⁰ Ibid., točka 9.

²¹ Klikovac, A., Varović, M., Volarević, H., op. cit. (bilj. 12)

neograničenosti poslovanja, revizor obavlja niz revizorskih radnji, među kojima su posebno značajni financijski i nefinancijski postupci.²²

„U skupini financijskih čimbenika iz točke A3. MRevS-a 570 posebno treba istaknuti važnost analitičkih postupaka u analizi financijskih izvještaja koji su, s jedne strane, praktični za primjenu, a s druge strane, pružaju revizoru egzaktnu podlogu za donošenje zaključaka u pogledu postojanja značajne neizvjesnosti. Ovi zaključci dalje značajno utječu na sadržaj, obujam i vrijeme daljnjih revizijskih postupaka u smislu reakcije za procijenjene rizike.“²³

„Osim toga, uz analizu značajnih financijskih informacija i tendencija njihovog kretanja, analitički postupci koriste i nefinancijske informacije u cilju cjelovitijeg sagledavanja ispitivane situacije. Uz ispitivanje financijskih parametara, a u svrhu identifikacije potencijalnih problema s vremenskom neograničenosti poslovanja mogu se rabiti i nefinancijski parametri poput:

- prodaje po zaposlenom
- prodaje po isporuci
- prodaje po klijentu
- prodaje po liniji proizvoda ili pojedinom proizvodu
- provizije po transakciji s klijentom
- troškova prodanih proizvoda po zaposlenom
- dodane vrijednost po zaposlenom
- novčanog toka iz poslovnih aktivnosti po zaposlenom i slično.“²⁴

2.1.4. Revizijski postupci i izvještavanje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja

„Revizor treba, temeljem prikupljenih revizijskih dokaza, prosuditi postoje li značajne neizvjesnosti u vezi s događajima ili okolnostima, koje mogu stvarati značajnu sumnju u sposobnosti društva da nastavi vremenski neograničeno poslovati. Značajna neizvjesnost postoji kada je, po revizorovoj prosudbi, raspon njenog mogućeg utjecaja takav da je nužno jasno

²² Zenzerović, R., op. cit. (bilj. 1)

²³ Klikovac, A., Vaović, M., Volarević, H., op. cit. (bilj. 12)

²⁴ Zenzerović, R., op. cit. (bilj. 1)

objavljivanje prirode i učinaka neizvjesnosti u financijskim izvještajima, kako oni ne bi doveli u zabludu.”²⁵

„Cilj revizora je da oblikovanjem i implementacijom odgovarajućih reakcija na procijenjene rizike značajnog pogrešnog prikazivanja prikupi dostatne i primjerene revizijske dokaze koji se odnose na procijenjene rizike. Revizijski postupci, koji se nastavljaju na postupke procjene rizika značajnog pogrešnog prikazivanja obavljene u prethodnoj fazi eksterne revizije, jesu:

- sveobuhvatne reakcije i
- daljnji revizijski postupci.”²⁶

Ako je postojanje značajne neizvjesnosti sadržano u financijskim izvještajima prikazano na odgovarajući način, revizor izražava pozitivno mišljenje, uz dodavanje odjeljka za naglašavanje pitanja koje ne utječe na revizorovo mišljenje. U tom odjeljku revizor će istaknuti postojanje značajne neizvjesnosti u vezi s događajem ili okolnošću koja može stvarati značajnu sumnju u sposobnost društva da nastavi vremenski neograničeno poslovati. U nastavku slijedi primjer naglašavanja pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja kada revizor smatra objavu u bilješkama uz financijske izvještaje adekvatnom:

„Bez kvalificiranja našeg mišljenja, skrećemo pozornost na bilješku X u financijskim izvještajima u kojoj je navedeno da je Društvo ostvarilo neto gubitak u iznosu od ZZZ tijekom godine završene 31. prosinca 20X1. godine i na taj datum tekuće obveze Društva premašile su njegovu ukupnu imovinu za iznos od ZZZ. Te okolnosti, uz ostala pitanja navedena u bilješci X, ukazuju na postojanje značajne neizvjesnosti koja stvara značajnu sumnju u sposobnost Društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem.”²⁷

Ako postojanje značajne neizvjesnosti u financijskim izvještajima nije prikazano na odgovarajući način, revizor treba izraziti mišljenje s rezervom ili negativno mišljenje, ovisno o tome utječe li ova činjenica na realnost i objektivnost financijskih izvještaja u cjelini. Izvještaj treba sadržati poseban naglasak sukladno činjenici da postoji značajna neizvjesnost koja stvara značajnu

²⁵ Narodne novine, (2016): Međunarodni revizijski standard 570, op. cit. (bilj. 8), točka 31.

²⁶ Filipović, I., Batulović, M., Filipović, M., (2018): REVIZIJA: mehanizam nadzora i povjerenja, Redak, Split

²⁷ Narodne novine, (2016): Međunarodni revizijski standard 570, op. cit. (bilj. 8), točka 33.

sumnju u sposobnost nastavka vremenski neograničenog poslovanja društva. U nastavku slijedi primjer izražavanja mišljenja s rezervom:

„Financijskim aranžmanima Društva istekli su rokovi i iznos otvorenog salda dopijeva za plaćanje 19. ožujka 20X1. godine. Društvo nije bilo u mogućnosti obnoviti financijske ugovore ili pribaviti zamjenske izvore financiranja. Takva situacija ukazuje na postojanje značajne neizvjesnosti koja stvara sumnju u sposobnost Društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem, te da, stoga, ne mora biti u mogućnosti iskoristiti svoju imovinu ili podmiriti svoje obveze u redovitom tijeku poslovanja. Financijski izvještaji (i njihove sastavne bilješke) ne objavljuju tu činjenicu. Prema našem mišljenju, osim propuštanja objavljivanja informacija navedenih u prethodnoj točki, financijski izvještaji istinito i fer prikazuju (prikazuju fer, u svim značajnim odrednicama) financijsko stanje Društva na 31. prosinca 20X0. godine i rezultate njegova poslovanja i njegovih novčanih tokova za tada završenu godinu, u skladu s ...”²⁸

U nastavku je prikazan primjer izražavanja negativnog mišljenja:

„Istekli su financijski aranžmani Društva i iznos otvorenog salda dospio je za plaćanje 31. prosinca 20X0. godine. Društvo nije u mogućnosti obnoviti financijske ugovore ili pribaviti zamjenske izvore financiranja, te razmatra potrebu proglašavanja stečaja. Ti događaji ukazuju na značajnu neizvjesnost koja stvara značajnu sumnju u sposobnost Društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem, te da, stoga, ne mora biti u mogućnosti iskoristiti svoju imovinu i podmiriti svoje obveze u redovnom tijeku poslovanja. Financijski izvještaji (i njihove sastavne bilješke) ne objavljuju tu činjenicu. Prema našem mišljenju, zbog propuštanja objavljivanja informacija navedenih u prethodnoj točki, financijski izvještaji ne prikazuju istinito i fer (ili ne prikazuju fer, u svim značajnim odrednicama) financijsko stanje Društva na 31. prosinca 20X0. godine i rezultate njegova poslovanja i njegovih novčanih tokova za tada završenu godinu, u skladu s ...”²⁹

Također, u situaciji kada su financijski izvještaji sastavljeni i pripremljeni na temelju pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, a revizor ipak svojim procjenama prosudi da društvo neće biti u stanju da nastavi s poslovanjem u doglednoj budućnosti, tada će on zaključiti

²⁸ Ibid., točka 34.

²⁹ Ibid.

da pretpostavka vremenski neograničenog poslovanja nije prikladna pri sastavljanju financijskih izvještaja, te će izraziti negativno mišljenje.³⁰ Kada uprava društva donese zaključak da nije moguće primijeniti pretpostavku vremenski neograničenog poslovanja pri sastavljanju financijskih izvještaja na adekvatan način, tada financijske izvještaje treba sastaviti primjenom neke druge mjerodavne pretpostavke. Ukoliko revizor utvrdi da je ta druga mjerodavna pretpostavka primjerena, revizor može izdati pozitivno mišljenje ako je to prikazano na primjeren i odgovarajući način, ali uz napomenu kako bi se skrenula pozornost korisnika na primijenjenu osnovu sastavljanja.³¹

U situacijama kada postoje odgovarajuće značajne neizvjesnosti koje su relevantne za financijsko izvještavanje, revizor u svojim pretpostavkama ima mogućnost procijeniti uporabu suzdržanog mišljenja, umjesto dodavanja odjeljka za isticanje pitanja pozitivnom revizorskom izvješću.³² Također, u situaciji kada revizor zahtijeva od menadžmenta da provede i proširi svoju procjenu, a menadžment nije spreman udovoljiti navedenim zahtjevima, onda se revizor može suzdržati od izražavanja mišljenja ili izraziti mišljenje s rezervom, ovisno o njegovoj procjeni značajnosti ograničenja djelokruga rada.³³

Pri sastavljanju mišljenja za revizora, prisutnost značajnih neizvjesnosti u svezi s nastavkom poslovanja društva u doglednoj budućnosti može predstavljati problem, jer su u takvim situacijama potencijalne pogreške. „U znanstvenoj i stručnoj literaturi se takve revizorske pogreške nazivaju pogreškama tipa 1 i 2. Pogreška tipa 1 se javlja kada revizor izrazi mišljenje sa sumnjom u primjenjivost pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja društvu koje naknadno ipak ne završi u stečaju. Pogreška tipa 2 događa se ukoliko revizor ne izrazi mišljenje sa sumnjom u primjenjivost pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, a društvo naknadno završi u stečaju.”³⁴ Na sljedećem prikazu 2. može se vidjeti i bolje razumjeti način revizorovog zaključivanja i izvješćivanja o vremenskoj neograničenosti poslovanja.

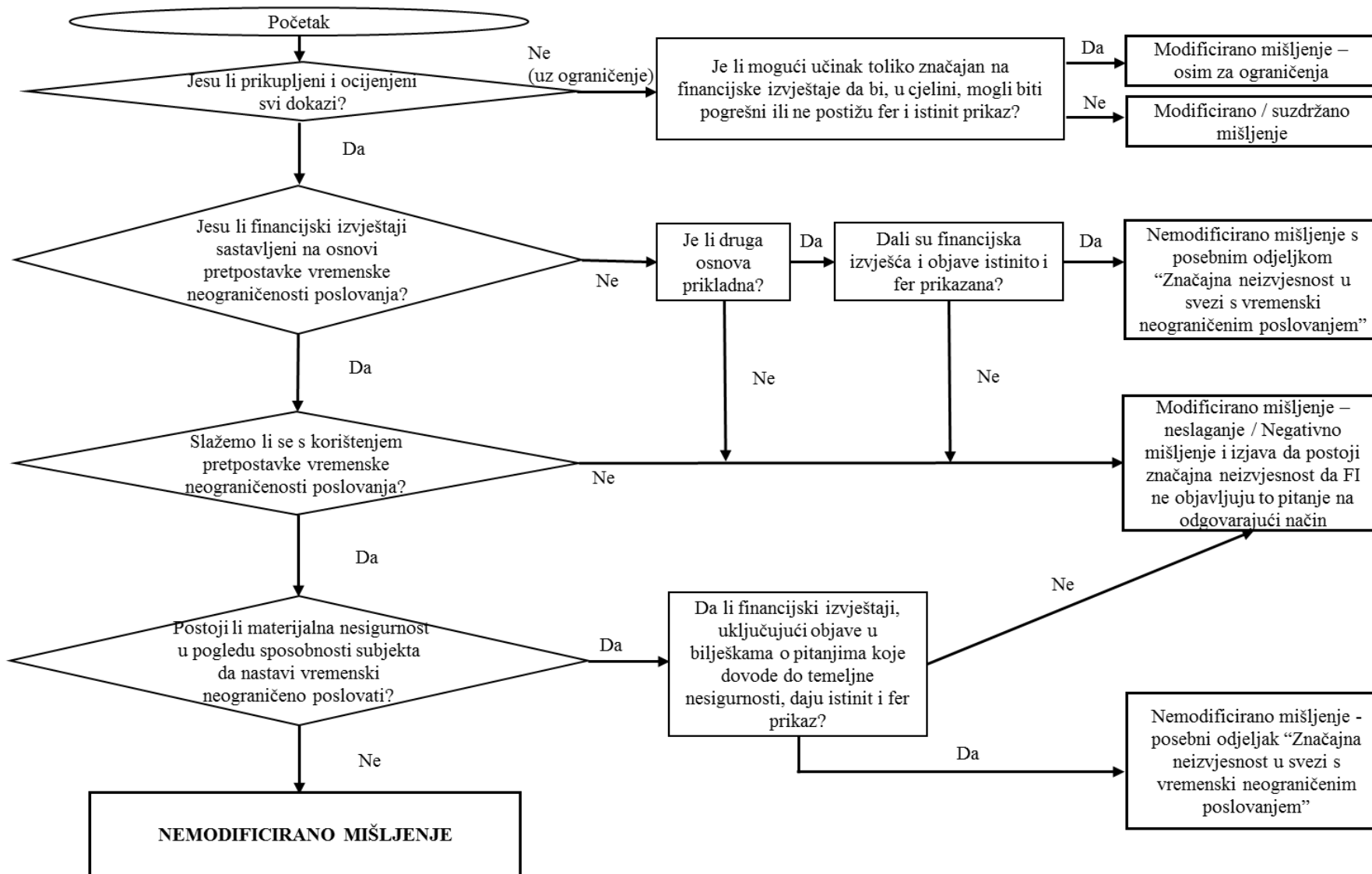
³⁰ Ibid., točka 35.

³¹ Ibid., točka 36.

³² Ibid.

³³ Ibid.

³⁴ Sever Mališ, S. i Keglević Kozjak, S. (2016): Revizorova i menadžmentova procjena vremenske neograničenosti poslovanja poduzeća u predstečaju, *Ekonomski pregled*, Vol. 67 No. 4, str. 328-349

Prikaz 2. Revizijski postupci i izvještavanje

Izrada: Autor

2.1.5. Pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja i COVID - 19

Pandemija COVID - 19 i s njima povezani tržišni uvjeti stvaraju mnoge nove neizvjesnosti za revizore, revizijske odbore, investitore i uprave trgovačkih društava. Kao rezultat pandemije COVID - 19 proizlazi ekonomska nesigurnost za trgovačka društva da se suoče s izazovima koji bi mogli utjecati na njihovu sposobnost da nastave s vremenski neograničenim poslovanjem. Izazovi s kojima se društva mogu suočiti su, među ostalim, zaustavljanje procesa proizvodnje, ograničenja i / ili donošenje izvanrednih propisa, problemi s opskrbom materijala za proces proizvodnje i smanjena potrošnja. Kako bi se utvrdio učinak potencijalnih izazova na poslovanje društva, potencijalno je da će uprava društva uložiti značajne napore u pripremi projekcija poslovanja za sljedećih dvanaest mjeseci koji će se koristiti u procjenama vremenske neograničenosti poslovanja. To može rezultirati povećanjem prosuđivanja uprave društva i povećanjem odgovarajućeg skepticizma od strane eksternog revizora u pogledu pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja. U ovim specifičnim uvjetima mora postojati jasno razumijevanje odgovornosti za svakog od uprave društva, eksternih revizora te onih koji se oslanjaju na informacije sadržane u financijskim izvještajima s obzirom na pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja koju je potrebno naglasiti u privremenim te godišnjim financijskim izvještajima.

„Prilikom suočavanja s prethodno navedenom problematikom, Hrvatska revizorska komora je 30.ožujka 2020. donijela smjernice postupanja revizora u specifičnim uvjetima:

- *Revizijska procjena rizika* - budući da je trenutna situacija vrlo fluidna, potrebno je kontinuirano preispitivati procijenjeni revizijski rizik.
- *Događaji nakon datuma bilance* - ispitati prikladnost objava posloводства o utjecaju pandemije COVID - 19 (gdje je primjenjivo), na poslovanje revidiranog društva u 2020. i povezane neizvjesnosti. S tim u vezi, revizor treba primijeniti načela profesionalne prosudbe i skepticizma.
- *Relevantnost pretpostavki o vremenskoj neograničenosti poslovanja* - ispitati aktualnost pretpostavki o neograničenosti poslovanja, te prosuditi je li posloводство dokazalo primjerenost pretpostavki o vremenskoj neograničenosti poslovanja u financijskim izvještajima, s obzirom na povećanu razinu neizvjesnost kako na globalnoj ekonomskoj

razini tako i na razini pojedinog društva. Na primjer, procjena posloводства o neograničenosti poslovanja treba uključivati:

- ažuriranje predviđanja i osjetljivosti, ako se smatra prikladnim, uzimajući u obzir utvrđene čimbenike rizika i različite moguće ishode
 - pregled predviđenih sukladnosti u različitim scenarijima
 - promjene planova posloводства za buduće akcije
-
- *Financijski izvještaji za 2019.* - Procijeniti utječu li trenutne okolnosti na financijske izvještaje (npr. u područjima mjerenja fer vrijednosti, procjena kreditnog rizika, umanjenja imovine, drugih računovodstvenih procjena i objavljivanja)
 - *Adekvatnost objava posloводства o utjecaju virusa COVID - 19* - Revizor treba osigurati da objave posloводства na odgovarajući način opisuju stanje i izgled društva, vodeći računa o zaštiti javnog interesa i interesa korisnika financijskih izvještaja.
 - *Potencijalni učinci na izvješće neovisnog revizora* - Implikacije na izvješće neovisnog revizora mogu uključivati:
 - za društva od javnog interesa, ključna revizijska pitanja (KAM) povezana s dodatnim revizorskim radom koji je bio potreban zbog izbijanja pandemije COVID - 19 (npr. vrijeme posvećeno reviziji, opis pristupa u reviziji grupe, objašnjenje da nema materijalne neizvjesnosti ili neizvjesnosti za neprekidnost poslovanja)
 - odjeljak „Isticanje pitanja“ (npr. isticanje značajnog naknadnog događaja koji je objavljen u financijskim izvještajima ili isticanje značajne nesigurnost koja proizlazi iz nastanka pandemije COVID - 19)
 - značajna nesigurnost u vezi s odjeljkom „Vremenska neograničenost poslovanja“
 - kvalificirano mišljenje ili negativno mišljenje (npr. zbog neprimjerenih objava posloводства u financijskim izvještajima ili zbog neizvjesnosti vremenski neograničenog poslovanja)
 - kvalificirano mišljenje ili suzdržavanje od mišljenja (npr. zbog ograničenja opsega revizije i nemogućnosti pribavljanja dovoljno odgovarajućih revizijskih dokaza ili

revizija se uopće ne može provesti zbog neočekivanih događanja, primjerice bolest revizora i sl.).³⁵

2.1.6. Utjecaj pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja na cijenu dionica

„Financijski su izvještaji proizvod računovodstvenoga procesa u trgovačkom društvu i veliki su informacijski potencijal i nezaobilazna informacijska podloga u procesu odlučivanja.“³⁶ Cijena dionica društva koja kotiraju na tržištu kapitala jako je fluidna. Mnoge aktivnosti utječu na kretanje cijene dionica.

Prikaz 3. Utjecaj pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja na cijenu dionica

	Y-1	Y1	% promjena
X1	320	250,01	- 21,87 %
X2	14,3	16,02	12,03 %
X3	7,96	2,47	-68,97 %
X4	140	65	-53,57 %
X5	240	280	16,67 %
X6	270,78	237,07	-12,45%
X7	4,53	4,1	-9,49 %
X8	26	17,36	-33,23 %
X9	3.501,38	717,78	-79,50 %
X10	13,63	9,88	-27,51 %
X11	140	100	-28,57 %
X12	12,03	11,76	-2,24 %
X13	3,01	9	199,00 %
X14	150	70	-53,33 %
X15	44	34,9	-20,68 %
X16	1.983,3	380	-80,84 %
TOTAL			-67,90 %

Izrada: Autor

³⁵ Hrvatska revizorska komora (2020), Revizija godišnjih financijskih izvještaja u specifičnim uvjetima, http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Smjernice/HRK_revizija%20GFI_COVID19_potres_30320.pdf , [pristup 26. kolovoza 2020.]

³⁶ Ramljak, B., Anić-Antić, P. (2010): Korelacija tržišne cijene dionica i uspješnosti poslovanja poduzeća., Ekonomski pregled, 61 (11), str. 666-682.

Zbog toga je jako važno pitanje vremenske neograničenosti poslovanja jer cijene dionica isto tako ovise o mišljenju revizora. U prikazu 3. predočena je promjena cijene dionica na primjeru 16 društava koja su kotirala na Zagrebačkoj burzi kod kojih je izražena značajna neizvjesnost u svezi s vremenski neograničenim poslovanjem. Zbog toga je jako važno pitanje vremenske neograničenosti poslovanja jer cijene dionica isto tako ovise o mišljenju revizora. Cijena dionica društava nakon prikazane značajne neizvjesnosti u vezi s vremenski neograničenim poslovanjem smanjila se kod većine društava. U ukupnom postotnom iznosu prikazan je pad cijene dionica nakon izražene vremenske neograničenosti poslovanja.

2.2. Temeljne odrednice kreativnog računovodstva

Računovodstvo je jedna od osnovnih funkcija svakog trgovačkog društva. Financijske informacije koje računovodstvo pruža od velike su važnosti za upravu i vlasnike društva. Osnovni cilj financijskog izvještavanja jest da treba pružiti istinitu i objektivnu sliku poslovanja svim zainteresiranimima.³⁷

Zadatak kreativnog računovodstva je, teoretski, u njegovim začecima bio zamišljen kao instrument koji bi trebao omogućiti realni i objektivni prikaz stvarnog financijskog položaja i rezultata poslovanja poduzetnika putem financijskih izvještaja unutar računovodstvenog regulatornog okvira.³⁸ „Međutim, u praksi je “kreativno računovodstvo” postalo sinonim za “manipulativno računovodstvo”. Tome pridonosi sama “kreativna” računovodstvena praksa, nejasni i katkada vrlo složeni računovodstveni standardi te institut revizije financijskih izvještaja koji već dugo nije dovoljna zaštita istinskog kreativnog računovodstva. Zbog sve češće prakse “manipulativnog računovodstva”, u velikoj ekspanziji je forenzično računovodstvo koje nema formalizirana ograničenja (npr. revizijske standarde) i koje se zasniva na stručnoj ekspertizi, a čiji je cilj utvrditi “istinit i fer” pregled financijskog položaja i financijskog rezultata društva.“³⁹

³⁷ Remenarić, B., Kenfelja, I., Mijoč, I. (2018): Creative accounting – Motives, techniques and possibilities of prevention, *Ekonomski vjesnik/Econviews*, 1/2018.

³⁸ Vukoja, B. (2019): Otkrivanje manipulacija u financijskim izvještajima i primjene metoda kreativnog računovodstva u BiH, FIRA Naučno - Stručna konferencija, Sveučilište/Univerzitet "VITEZ" Vitez.

³⁹ Friganović, M. (2018): Kreativno računovodstvo i upravljanje zaradama, časopis: *Financije i porezi*.

Postoje mnoge definicije kreativnog računovodstva od kojih se mogu izdvojiti one koje najbolje dočaravaju što se danas pod tim pojmom razumijeva. Bhasin opisuje kreativno računovodstvo kao računovodstvenu praksu koja se može (ili ne mora) pridržavati računovodstvenih načela i standarda, ali odstupa od onoga što se namjerava postići načelima i standardima radi postizanja željenog poslovnog imidža. Drugim riječima, kreativno računovodstvo je proces transformacije računovodstvenih informacija prema željenim ostvarenjima, koristeći nedorečenosti postojećih pravila ili ignoriranjem dijela pravila.⁴⁰ Kreativno računovodstvo može se opisati i kao niz aktivnosti pokrenutih od strane uprave trgovačkog društva koje imaju utjecaja na poslovni rezultat, ali nisu u korelaciji s istinitim i fer računovodstvenim informacijama koje pridonose kratkoročnim ekonomskim koristima društva, ali takva postupanja mogu rezultirati dugoročno velikim štetama.⁴¹

„Glavne osobine praktične primjene kreativnog računovodstva u financijskim izvještjima su:

- „prilagođavanje“ financijskih izvještaja da bi se dobila slika po želji društva koji izvještava
- koriste se legalne mogućnosti izbora fleksibilnih računovodstvenih metoda, postupka i procjena
- koriste se rubne i „nategnute“ mogućnosti iskazivanja događaja, kao i nejasna područja računovodstvenih standarda koja otežavaju kontrolu i reviziju
- ističe se značenje informacija koje pogoduju izvještajnom društvu, a umanjuje i skriva značenje informacija koje mu ne pogoduju, primjenjuju se i mnoge zloporabe (engl. abuse) koje znatno prekoračuju zakonske okvire i prelaze u kriminal koji se teško otkriva.

Manipulativno računovodstvo poistovjećuje se s kreativnim računovodstvom, koje je u začetnoj zamisli trebalo predstavljati način fleksibilnosti u primjeni računovodstvenih postupaka kako bi

⁴⁰ Merchant, K. A., Rockness, J. (1994): The ethics of managing earnings: An empirical investigation, *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 13, No. 1, str. 79-94.

⁴¹ Remenarić, B., Kenfelja, I., Mijoč, I., op.cit. (bilj. 37)

se realno i objektivno prikazalo stvarno financijsko stanje društva, no prešlo je u „domišljatu uporabu računovodstvenih brojeva.“⁴²

„Uprava trgovačkog društva može koristiti kreativno računovodstvo kao moćni alat na način:

1. da “istiniti i fer” prikaz financijskog položaja (bilance) i financijskog rezultata (računa dobiti/gubitka) utvrđuje unutar dane fleksibilnosti računovodstvenog regulatornog okvira – to je cilj kreativnog računovodstva koji potiču MSFI i HSFI (potpuna zelena zona kreativnog računovodstva)
2. da iskoristi fleksibilnost računovodstvenog regulatornog okvira koji odgovara poduzetniku – ovdje se radi o odabiru računovodstvene politike (zelena zona kreativnog računovodstva)
3. da iskoristi fleksibilnost računovodstvenog regulatornog okvira čiji su modaliteti primjene na granici tog okvira radi stvaranja što bolje slike (uljepšavanje financijskih izvještaja) o društvu – ovdje se radi o dvojbenoj primjeni računovodstvenog regulatornog okvira (siva zona kreativnog računovodstva)
4. da izađe izvan računovodstvenog regulatornog okvira radi stvaranja lažne slike o društvu – ovo je kriminalno područje “kreativnog računovodstva” (crvena zona) koje se kreće od naivnih postupaka do perfidnih koje je teško otkriti i dokazati, ali kada se otkriju dolazi do potpunog sloma.“⁴³

2.2.1. Motivi primjene kreativnog računovodstva u financijskom izvještavanju

„Na pouzdanost informacija sadržanih u financijskim izvještajima utječe činjenica da su navedene javno objavljene informacije, slobodno dostupne vanjskim korisnicima. Upravo iz tog razloga postoji sukob interesa između onih koji sastavljaju financijska izvješća i korisnika financijskih izvještaja, zbog čega uprava ima mogućnost manipulacije financijskim izvještajima i kršenja istinitog i fer prikaza informacija sadržanih u financijskim izvještajima. Vanjski korisnici oslanjaju se na informacije iz financijskih izvještaja kako bi procijenili poslovanje društva. Osobe zadužene za sastavljanje financijskih izvještaja imaju veliki poticaj da manipuliraju

⁴² Belak, V. (2011): Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – Borba protiv prijevare, Belak Excellens d.o.o., Zagreb.

⁴³ Friganović, M., op.cit. (bilj. 39)

informacijama sadržanih u izvještajima. U nastavku će se prikazati motivi manipulacija financijskim izvještajima:

- *Motivi uprave trgovačkog društva* - top menadžment je obično najviše zainteresiran za upravljanje društvom kako bi izgledalo bolje nego što zapravo jest, stoga je uprava društva najviše sklona kreativnim računovodstvenim aktivnostima. Menadžeri imaju ambicije postići najbolje rezultate poslovanja kako bi dokazali svoj doprinos i korisnost društvu. Njihova motivacija je osobni, uglavnom nefinancijski interes za održavanjem svog položaja. Druga vrsta su menadžeri koji žele maksimizirati dobit i zato im je motivacija uglavnom financijska. Osobni dohodak uprave društva određuje se po fiksnoj i varijabilnoj komponenti, dok varijabilna komponenta dohotka ovisi o određenim pokazateljima, najčešće o dobiti.
- *Problemi s vrednovanjem* - vrednovanje je još jedan razlog za korištenje kreativnog računovodstva. Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI) zahtijevaju iskazivanje fer vrijednosti društva te njegove imovine. Međutim, problem nastaje kada postoje određeni uvjeti da računovodstveni propisi nalažu procjenu vrijednosti društva te njegove imovine po povijesnoj cijeni.
- *Pritisци investitora* - lažno prikazivanje vrijednosti stavki financijskih izvještaja može se dogoditi u nastojanju da se privuče što veći broj investitora i tako osigura potražnja za dionicama. Potencijalni investitori i sudionici na tržištu kapitala očekuju stalni rast dobiti, što potiče trgovačka društva na pogrešno tumačenje ekonomskog rezultata i prikazivanje precijenjene dobiti. Na taj način društvo može postići bolje ekonomske rezultate od ostalih.
- *Utjecaj poslovnog okruženja* - poslovno okruženje je mikroekonomsko i makroekonomsko okruženje koje utječe na odlučivanje u procesu poslovanja društva. Analiza poslovnog okruženja stoga je vrlo važan segment, jer utječe na položaj društva na tržištu. Jedan od najvećih poticaja pri korištenju kreativnog računovodstva je nacionalni porezni sustav. Razina utaje poreza povezana je s ekonomskim razvojem države i povjerenjem u vladu. Na spremnost plaćanja poreza utječu makroekonomski pokazatelji koji prate proračunski deficit te mikroekonomski pokazatelji poput konkurentnog okruženja i učinkovitosti resursa. Također, vrlo bitna je i kvaliteta javnih

institucija, kao što su zaštita imovine i ulaganja, kvaliteta i brzina pravosuđa, kao i stupanj inovativnosti u ekonomiji.

- *Smanjenje neizvjesnosti nastavka poslovanja i rizika* - rast inflacije, promjena kamatnih stopa i tečaja na deviznim tržištima uzrokuju neizvjesnost i potiču trgovačka društva na smanjenje potencijalnog rizika putem instrumenata financijskog tržišta.

Uprava društva ima jake motive za stvaranje što povoljnije slike o izvještajnom razdoblju. Razlozi zbog kojih uprava nastoji prikazati dobro i stabilno poslovanje s uzlaznim trendovima rezultata najčešće su: privlačenje investitora, povećanje ili održavanje cijene dionica, povećanje tržišne vrijednosti društva te ostvarivanje menadžerskih nagrada (bonusa).⁴⁴

2.2.2. Tipični oblici i tehnike kreativnog računovodstva

„Prema Belaku (2008) kreativno računovodstvo u primjeni poprima različite forme kao što su:

- upravljanje zaradom (eng. earnings management)
- nasilno (agresivno) računovodstvo (eng. aggressive accounting)
- izgladivanje zarade (eng. income smoothing)
- lažiranje financijskih izvještaja (eng. fraudulent financial reporting)

Upravljanje zaradom (eng. earnings management)

Podrazumijeva aktivnu manipulaciju zaradom s određenim ciljevima. Te ciljeve mogu promicati menadžeri, analitičari ili računovođe radi ujednačavanja prikaza trendova zarade. Često se tijekom dobrih godina dobit reducira i prebacuje u lošije godine kako bi slika uspješnosti bila ujednačena. Ponekad se izraz „upravljanje zaradom“ koristi kao sinonim za kreativno računovodstvo iako se „upravljanje zaradom“ češće tretira kao sastavni dio kreativnog računovodstva.

⁴⁴ Cugova A., Cug J. (2020): Motivation for the use of creative accounting techniques in the conditions of the globalized business environment, SHS Web of Conferences 74, 01004, Globalization and its Socio-Economic Consequences 2019.

Nasilno (agresivno) računovodstvo (eng. aggressive accounting)

Podrazumijeva pretjeran i namjeran izbor i primjenu računovodstvenih načela i postupaka da bi se dobio željeni rezultat kao što je, na primjer, veća tekuća dobit. Pri tome se često i prekoračuju norme dopuštene standardima ili se odredbe pojedinih standarda primjenjuju i u slučajevima kada za njihovu primjenu ne postoje opravdani razlozi. Neki od najčešće primjenjivanih postupaka agresivnog računovodstva su agresivna kapitalizacija (eng. aggressive capitalization) i prenamješena revalorizacija.

Izgladivanje zarade (eng. income smoothing)

Opisuje se kao jedna od formi „upravljanja zaradom“ koja ima cilj ujednačiti prikaz ostvarivanja dobiti ili prihoda za više uzastopnih godina kako bi se stekao dojam stalnog rasta, a izbjegle oscilacije.

Lažiranje financijskih izvještaja (eng. fraudulent financial reporting)

Podrazumijeva namjerne pogreške, prepravljane financijskih izvještaja i ispostavljanje lažnih dokumenata kako bi se oblikovao željeni rezultat. Lažni izvještaji predstavljaju kriminal čija su posljedica brojni računovodstveni skandali kada su otkrivene manipulacije. Lažiranje izvještaja poprima mnogo oblika kao što su ispostavljanje lažnih računa, prodaja „na crno“, terećenje troškova na rashode ili na zalihe, fiktivne prodaje povezanim društvima, obračuni lažnih putnih naloga, skrivene isplate dobiti, trošenje sredstava u privatne svrhe itd.⁴⁵

Nastavno na prethodno navedeno, u sljedećem prikazu 4. su predočeni neki od tipičnih postupaka kreativnog računovodstva u RH.⁴⁶

Prikaz 4. Tipični postupci kreativnog računovodstva u RH

“Čišćenje bilance”	Obično se to radi u lošim poslovnim godinama kada je ostvaren gubitak (pa onda nije toliko bitno koliki je gubitak) kako bi se uhvatio zalet za bolje
---------------------------	---

⁴⁵ Belak, V. (2008): Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje, Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8).

⁴⁶ Friganović, M., op.cit. (bilj. 39)

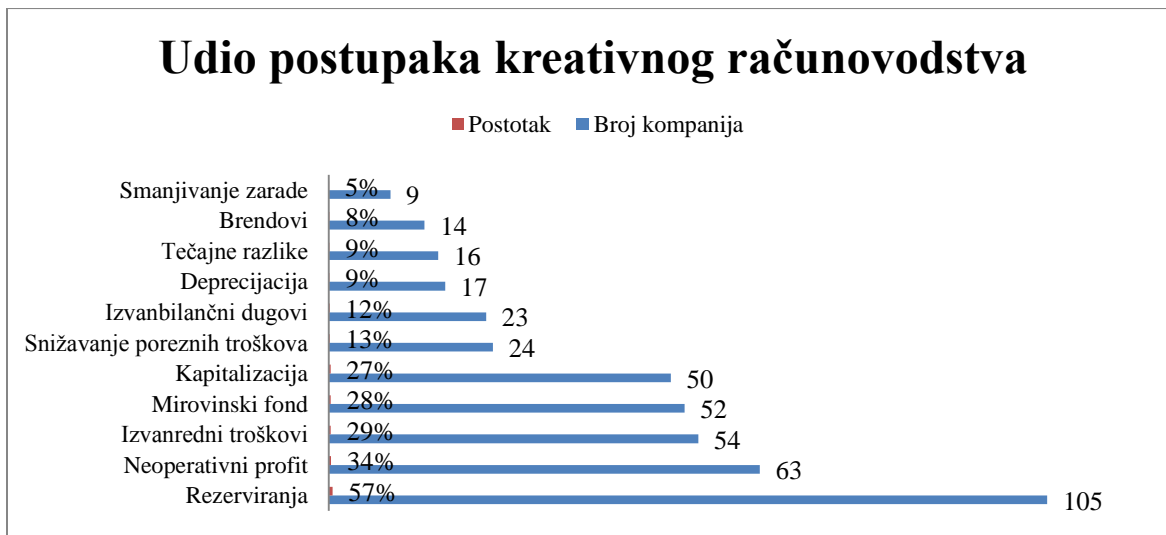
	<p>sljedeće poslovne godine. “Čišćenje bilance” se obavlja i u odličnim poslovnim godinama kada je ostvarena natprosječna dobit, kada se povećavaju rashodi smanjuje dobit i stvaraju skrivene pričuve za sljedeće godine.</p>
<p>Prijenos revalorizacijske pričuve u temeljni kapital, prihode te za pokriće gubitka – ulazak u “sivu zonu”</p>	<p>Revalorizacijske pričuve prenose se u zadržanu dobit (koja je oporeziva porezom na dobit) kada se revalorizirana dugotrajna imovina realizira a to znači kada se proda, daruje ili na drugi način otuđi. Poduzetnici ulaze u “sivu zonu” te revalorizacijsku pričuvu “prisilno realiziraju” na sljedeće načine:</p> <ul style="list-style-type: none"> -skupština društva donosi odluku da se gubitak direktno pokrije revalorizacijskom pričuvom -iz raznih razloga poduzetnik knjiži revalorizacijsku pričuvu u prihode čime direktno utječe na dobit tekuće poslovne godine -za iznos revalorizacijske pričuve povećava se vrijednost upisanog kapitala (upisom u sudski registar) tj. obavlja se dokapitalizacija društva.
<p>Prodaja dugotrajne imovine radi poboljšanja financijskog rezultata</p>	<p>Društva koja iskazuju operativne gubitke donose odluku o prodaji dugotrajne imovine (najčešće nekretnine) kako bi se poboljšao financijski rezultat i stekao “imidž” stalno napredujućeg poslovnog rezultata.</p>
<p>“Rastezanje i sužavanje” amortizacije radi upravljanja zaradom</p>	<p>-“Rastezanjem amortizacije” se uvijek uporabe dugotrajne imovine utvrđuje u nerealno velikom broju godina čime su stope amortizacije vrlo niske kao i trošak amortizacije, ali je zato precijenjena dobit.</p> <p>-“Sužavanjem amortizacije” uvijek uporabe dugotrajne imovine utvrđuje se u nerealno malom broju godina čime se iskazuju nerealno visoki troškovi amortizacije te umanjuje financijski</p>

	rezultat.
Rezerviranje – uobičajeni način upravljanja zaradom	Rezerviranja se mogu koristiti za prijenos zarade (dobiti) u sljedeću godinu na način da se u tekućoj godini precijene rezerviranja (npr. za rizike u jamstvenom roku) čime se umjetno povećavaju troškovi poslovne godine, smanjuje zarada (dobit) a potom se u sljedećim godinama ta rezerviranja ukidaju čime se povećavaju prihodi i dobit.

Izrada: Autor

Zanimljiv je prikaz primjene praktičnih postupaka kreativnog računovodstva u britanskim društvima koje su istražili Philips i Drew koji se daje u prikazu 5.⁴⁷

Prikaz 5. Prikaz primjene praktičnih postupaka kreativnog računovodstva u 185 najvažnijih britanskih društava

Izvor: Belak, V. (2008) Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje.

Računovodstvo, revizija i financije, XVIII, (8)

⁴⁷ Belak, V., op.cit. (bilj. 45)

„Kao što se može vidjeti iz prikaza 5., u britanskim kompanijama najviše značaja korištenja manipulacija odnose se na rezerviranja. Pored toga značajne stavke kreativnog računovodstva bile su izvanredni gubici i dobici, mirovinski fondovi i kapitalizacija.“⁴⁸

„Vjerovnik, potencijalni partner ili investitor stupanj svoje zaštite od zlouporabe kreativnog računovodstva, manipulativnog računovodstva može povećati jedino primjenom „forenzičnog računovodstva“. Forenzično računovodstvo (eng. Forensic Accounting) slično je reviziji, ali nije isto što i revizija. Ono svakako može biti alat kojim se revizori služe i u reviziji. Međutim, forenzično računovodstvo nije formalizirano standardom ili propisom. Ono se konstruira na ekspertnoj osnovi i ima za cilj utvrditi vlastitom procjenom „istinit i fer“ prikaz stanja i rezultate izvještajnog društva. Tradicionalno forenzično računovodstvo bilo je usmjereno na otkrivanje prekršaja u primjeni računovodstvenih i zakonskih propisa najčešće u sudskim vještačenjima. Međutim, u današnje vrijeme ubrzano se razvija komercijalno forenzično računovodstvo. Njegova je primarna uloga procijeniti stvarno stanje i rezultate izvještajnog društva s aspekta interesa vjerovnika, potencijalnog partnera ili investitora koji su naručitelji i korisnici rezultata forenzičnog računovodstva.“⁴⁹

2.3. Pregled prethodnih istraživanja

U ovom radu istražuje se potencijalna veza između izgladivanja zarade (kreativnog računovodstva) i postojanja značajne neizvjesnosti u svezi s pretpostavkom vremenski neograničenog poslovanja. Procjena vremenske neograničenosti poslovanja prisutna je još od nastanka organiziranog obavljanja gospodarskih djelatnosti, ali u početku su se koristile jednostavne analitičke metode u procjenama. Kvantitativne metode u procjeni pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja počele su se koristiti sredinom 20. stoljeća (Altmanov Z-Score). Tada su se počeli izvoditi modeli za predviđanje bankrota na uzorku trgovačkih društava s razvijenim tržišnim gospodarstvima. Cilj je bio pronaći varijable za predviđanje bankrota i

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

izvesti njihovu optimalnu kombinaciju u cilju što preciznijeg predviđanja nesposobnosti društva da nastavi poslovati u vremenski neograničenom roku. Kvalitativne, odnosno nefinancijske varijable sve se više ugrađuju u istaknute modele u procjeni pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja, koji proizlaze iz općih karakteristika globalnog okruženja koje prihvaća zajednička načela temeljena na konceptu održivosti, posebno nakon financijske krize 2008. Kreativno računovodstvo jedno je od potencijalno kvalitativnih, ali i kvantitativnih varijabli koje mogu omogućiti da na „neistinit“ način se prikaže pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja. Veliki broj istraživača bavio se ovom problematikom, što je rezultiralo razvojem niza modela. U tom pogledu mogu se izdvojiti istraživanja koja su proveli Tsipouridou i Spathis iz 2013.,⁵⁰ Butler i sur. iz 2004.,⁵¹ Arnedo, Lizarraga i Sanchez iz 2008.⁵² te Herbohn i Rangunathan iz 2008.⁵³

Kolozsvari i Macedo u svojem istraživanju iz 2016. bavili su se utjecajem izgladivanja prihoda na ostvarivanje zarade na brazilskom tržištu. Njihova hipoteza temelji se odlukama upravljanja društvom koje su relevantne za stabilnost izvještavanja te mogu utjecati na razinu kvalitete informacija koja se nalaze u financijskim izvještajima, a samim tim i na njihovu korisnost, posebno za procjene vrijednosti društva i odluke o raspodjeli sredstava. Uzorak se sastoji od javnih društava koje su navedene na BM i FBOVESPA listi između 2004. i 2013. Društva iz uzorka podijeljena su u dvije skupine s obzirom na prisutnost izgladivanja zarade, temeljeno na EM1 i EM2 koje su ustanovili Leuz, Nanda i Wysocki. Rezultati su upućivali na to da prisutnost izgladivanja zarade, kroz duži vremenski period, pruža stabilnost izvještavanja. Dodatne kontrole upućivale su na negativan utjecaj izgladivanja zarade na manja društva te kada su ostvareni gubici, a pozitivno na poslovanje gdje postoji adekvatno računovodstveno upravljanje.⁵⁴

⁵⁰ Tsipouridou, M., Spathis, C. (2013): Audit opinion and earnings management: Evidence from Greece, Accounting Forum.

⁵¹ Butler, M., Leone, A. J., Willenborg, M. (2004): An empirical analysis of auditor reporting and its association with abnormal accruals, Journal of Accounting and Economics 37, str. 139–165.

⁵² Arnedo, L., Lizarraga, F., & Sanchez, S. (2008): Discretionary accruals and auditor behavior in code-law contexts: An application to failing Spanish firms, European Accounting Review, 17(4), str. 641–666.

⁵³ Herbohn, K., Rangunathan, V. (2008): Auditor reporting and earnings management: some additional evidence, Accounting and Finance 48, str. 575–601.

⁵⁴ Kolozsvari, A., Macedo, M., (2016): Analysis of the Influence of Income Smoothing over Earnings Persistence in the Brazilian Market* Rev. contab. finanç. [online], Vol.27, n.72, str. 306-319.

Za razliku od međunarodnih tržišta na kojem postoje razni pouzdani modeli za predviđanje financijskih problema javnih društava, u Republici Hrvatskoj postoje, u neznatnom broju, analitički postupci pri predviđanju uspjeha javnih društava (BEX indeks). U smislu kreativnog računovodstva postoje razni modeli temeljeni na vrijednostima diskrecijskih obračuna kao što su Jones model, Healy model, DeAngelo model, i ostalo. Iako su u mnogim svjetskim zemljama razvijeni nacionalni modeli detekcije upotrebe kreativnog računovodstva, u Republici Hrvatskoj takav model još uvijek nije formiran. Stoga su u ovom radu istražene varijable signifikantne za revizorovu procjenu vremenske neograničenosti poslovanja društva te njezinu ulogu u procjeni razine kreativnog računovodstva u financijskim izvještajima trgovačkih društava.

3. METODOLOŠKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA

Polazeći od relevantnih metodoloških i teorijskih aspekata pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja te odnosa kreativnog računovodstva s procjenom vremenske neograničenosti poslovanja, posebice izgladivanja zarade, pristupilo se oblikovanju i provođenju empirijskog istraživanja odnosa pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja i kreativnog računovodstva u Republici Hrvatskoj i to metodom korelacije i parcijalne korelacije. Kao što je već istaknuto, cilj ovoga istraživanja je ispitivanje važnosti pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u nestabilnom okruženju te njezinu ulogu u procjeni razine kreativnog računovodstva u financijskim izvještajima trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj.

U ovom poglavlju objašnjava se i definira uzorak za analizu. Nadalje, empirijski se procjenjuju i obrađuju relevantni podaci te se prikazuju rezultati analize. Na temelju dobivenih rezultata provjeravaju se postavljene hipoteze. Predmet analize su financijski izvještaji, revizijska izvješća, pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja i korištenje kreativnog računovodstva - izgladivanje zarade.

3.1. Odabir uzorka i metoda statističke analize podataka

Početni uzorak sastoji se od svih društava čije su dionice kotirale na tržištu kapitala Zagrebačke burze u razdoblju od 2011. do 2018., što dovodi do početnog uzorka od 196 društava. Iz uzorka su izostavljene financijske institucije zbog specifičnosti njihovih izvještaja, kao i društva za koja nisu bili dostupni potrebni podaci. Pri analizi uzete su u obzir sljedeće djelatnosti: gradnja brodova i plutajućih objekata, zabavne i rekreacije djelatnosti, proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila, upravljačke djelatnosti, hoteli i sličan smještaj, proizvodnja mlinskih proizvoda i ostalo. Na sljedećem prikazu 6. predložen je način odabira uzorka za provođenje istraživanja:

Prikaz 6. Definiranje uzorka

Definiranje uzorka	Broj (N) društava
Društva koja su prisutna u razdoblju istraživanja	196
(-) Izostavljanje društava	
koja nisu kontinuirano na burzi	(46)
s podacima koji nedostaju	(42)
financijske institucije	(27)
Uzorak	81

Izrada: Autor

Analiza revizorove procjene vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu kreativnog računovodstva, provedena je na uzorku koji se sastoji od 81 društva čije dionice kotiraju na Zagrebačkoj burzi (uzorak 1), a korišteni su podaci iz njihovih financijskih i revizorskih izvještaja, kao i godišnji upitnici Kodeksa korporativnog upravljanja. Prikupljeni su temeljni financijski izvještaji i izvještaji neovisnih revizora, iz kojih su pribavljeni podaci potrebni za izračun standardne devijacije koja je bila od značajne važnosti za izračun pokazatelja izgladivanja zarade, odnosno varijabli koje su korištene u samom radu. Za prikupljanje ovih podataka koristila se javno dostupna baza Zagrebačke burze⁵⁵, a za njihovu obradu korišten je Microsoft Excel te statistički alat PAST 3.25. Empirijsko istraživanje se temelji na primjeni sljedećih statističkih tehnika:

- deskriptivna statistika (aritmetička sredina, standardna devijacija)
- korelacija
- parcijalna korelacija.

U ovom radu koristi se statistički program za obradu podataka PAST 3.25 kako bi se utvrdio odnos između određenih varijabli. Za izračun korelacije odnosa potrebne su dvije, a za izračun parcijalne korelacije više varijabli. Korelacija odnosa pokazuje da je odnos promatranih varijabli značajan ako je signifikantnost modela veća od 5 %. Postoji više koeficijenata korelacije koji se

⁵⁵ Zagrebačka burza, dostupno na: <http://zse.hr> [pristup 05. – 20. kolovoza 2020.].

koriste u različitim slučajevima. U praksi se najčešće koristi Pearsonov koeficijent korelacije, koji je korišten i u ovom istraživanju. Formula koja se koristi za izračun korelacije među varijablama prikazana je nastavku:

$$r = \frac{\sum_i (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_i (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_i (y_i - \bar{y})^2}}$$

3.2. Temeljne odrednice pokazatelja izgladivanja zarade

Iako se izgladivanje zarade može procjenjivati, vrlo je teško utvrditi kojim se aktivnostima uspijeva „izgladiti“ dobit na željenu razinu. U ovom radu izgladivanje zarade procjenjuje se pomoću pokazatelja izgladivanja zarade.

Kolozsvari i Macedo u svom radu naveli su dva pokazatelja izgladivanja zarade (eng. income smoothing).⁵⁶ U ovom radu upotrijebit će se jedan od njih - EM1 parametar. Parametar (EM1) u odnos stavlja standardnu devijaciju poslovnih prihoda sa standardnom devijacijom novčanih tokova iz poslovnih aktivnosti. Postupak izgladivanja zarada uzrokuje manju varijabilnost poslovnih prihoda, u usporedbi s novčanim tokovima, odnosno što je niža vrijednost izračuna, to upućuje na višu razinu izgladenosti zarade. Sukladno navedenom, prikazana je formula za izračun pokazatelja izgladivanja zarade koji će se koristiti u istraživanju:

$$EM1 = \left(\frac{\sigma (\text{OpInc})}{\sigma (\text{CFO})} \right)$$

gdje je:

$\sigma (\text{OpInc})$ = standardna devijacija poslovnih prihoda u ukupnom razdoblju razmatranja

$\sigma (\text{CFO})$ = standardna devijacija neto novčanog toka od poslovnih aktivnosti u ukupnom razdoblju razmatranja.

⁵⁶ Kolozsvari, A., Macedo, M., op. cit. (bilj. 54)

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za ispitivanje utjecaja izgladivanja zarade na revizorovu procjenu vremenske neograničenosti poslovanja koristi se prethodno navedeni pokazatelj izgladivanja zarade. Pri izračunu pokazatelja koristit će se omjer standardne devijacije poslovnih prihoda i standardne devijacije novčanog toka iz poslovnih aktivnosti na temelju podataka ostvarenih od 2011. do 2018. Za statističku obradu postavljenih hipoteza koristit će se korelacijska analiza i parcijalna korelacija. U svrhu istraživanja, osim izračuna pokazatelja, analizirana su revizijska mišljenja u vezi s pretpostavkom vremenske neograničenosti poslovanja te podaci o korporativnom upravljanju za referentnu 2018.

Analizirali su se izvještaji neovisnog revizora te godišnji upitnici Kodeksa korporativnog upravljanja kako bi se u potpunosti prikupili relevantni podaci za obradu.

Od ukupnog broja listanih društava na tržištu kapitala, u izvještajima neovisnih revizora, broj iskazanih vremenskih neograničenosti poslovanja predodčen je u sljedećem prikazu 7.

Prikaz 7. Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja

Analizirana trg. društva	Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja							
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)
NE	132	109	110	107	101	83	85	77
DA	18	24	18	16	18	30	26	25
Nije objavljeno	9	9	6	4	4	5	4	3
Ukupni zbroj	159	142	134	127	123	118	115	105

Izrada: Autor

Prikaz iskazuje zastupljenost iskazivanja vremenske neograničenosti poslovanja u uzorku. Može se uočiti da je prve godine (2016.) od uvođenja izmijenjenog modela izvješća neovisnog revizora bilo 30 (25,42 %) društava koja su imala iskazanu pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja od ukupnog zbroja društava na tržištu kapitala, dok je u sljedeće dvije godine takvih isticanja bilo 26 (22,61 %), odnosno 25 (23,81 %) društava od ukupnog broja na tržištu kapitala.

Od ukupnog broja listanih društava na tržištu kapitala, u godišnjem upitniku Kodeksa korporativnog upravljanja, broj iskazanih pružanja nerevizijских usluga eksternog revizora predočen je u sljedećem prikazu 8.

Prikaz 8. Pružanje nerevizijских usluga

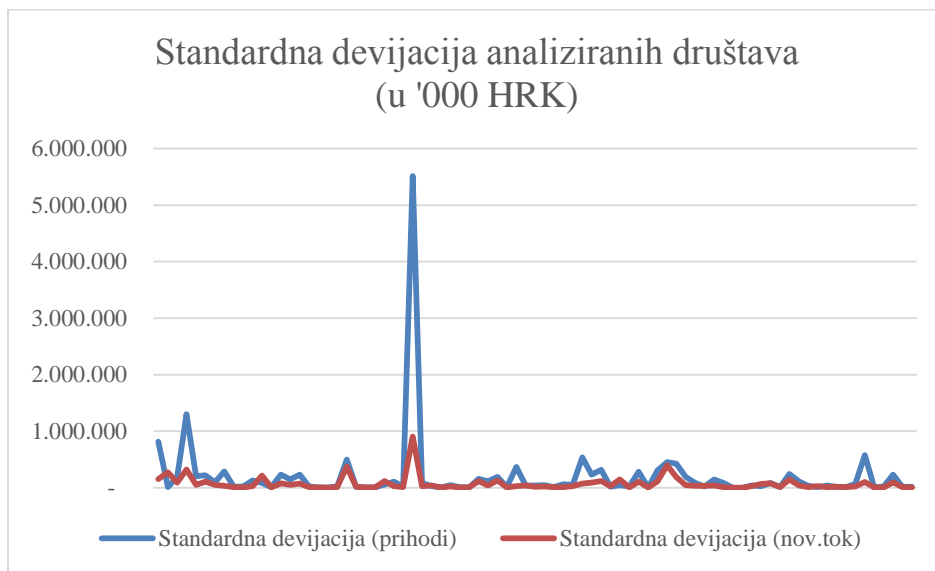
Analizirana trg. društva	Pruža li vanjski revizor društva, sam ili putem povezanih osoba, društvu druge usluge?							
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)	Broj (N)
DA	5	19	21	19	18	17	15	16
NE	99	85	87	81	76	74	77	77
Nije objavljeno	55	38	26	27	29	27	23	12
Ukupno	159	142	134	127	123	118	115	105

Izrada: Autor

Prikaz iskazuje zastupljenost pružanja nerevizijских usluga u uzorku. Može se uočiti da je prve godine 5 (3,14 %) trgovačkih društava koristilo usluge nerevizijских usluga revizora, dok do kraja analiziranog razdoblja 16 (15,23 %) društava koristilo nerevizijские usluge revizora.

Standardna devijacija poslovnih prihoda te novčanih tokova iz poslovnih aktivnosti odnosila se na 81 društvo u analiziranom razdoblju od 2011. do 2018. U nastavku su prikazane standardne devijacije poslovnih prihoda i novčanih tokova iz poslovanja.

Prikaz 9. Standardna devijacija poslovnih prihoda i novčanih tokova iz poslovanja

Izrada: Autor

Ako je tijekom analiziranog razdoblja standardna devijacija poslovnih prihoda niža od standardne devijacije novčanih tokova iz poslovanja, to može biti pokazatelj koji upućuje na izgladivanje zarade.

Do nezadovoljstva i nepovjerenja korisnika u financijsko izvještavanje dovele su krize na tržištima i razni korporativni skandali. Spomenuto nezadovoljstvo dosadašnjim modelom izvještavanja rezultiralo je zahtjevima investitora i drugih korisnika financijskih izvještaja za većom relevantnošću i transparentnošću izvješća neovisnog revizora. Upravo to dovodi do potrebe za uvođenjem istaknutog dijela pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u izvještaju te procjeni kreativnog računovodstva prilikom revizije financijskih izvještaja. Hipoteze se ispituju putem analize korelacije. U istraživanju je korištena metoda parcijalne korelacije, gdje je uvrštena i kontrolna varijabla – pružanje nerevizorskih usluga kako bi se procijenio utjecaj pružanja nerevizorskih usluga na odnos ovisne i neovisne varijable. Mišljenja revizora dijele se u sljedeće dvije kategorije: mišljenja gdje je izražena značajna neizvjesnost u svezi s pretpostavkom vremenski neograničenog poslovanja i mišljenja gdje nije izražena neizvjesnost. Pri određivanju spomenute varijable, konzultirani su izvještaji neovisnih revizora. Također, pri utvrđivanju vrijednosti varijabli korišten je i godišnji upitnik Kodeksa korporativnog upravljanja u dijelu koji se odnosi na pružanje nerevizorskih usluga.

Očekivana korelacija u odnosu iskazivanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i izgladivanja zaradom je negativna, odnosno pretpostavlja se da postoji negativna veza. Kod parcijalne korelacije, kada se uvede kontrolna varijabla – pružanje nerevizijskih usluga, očekuje se slabija negativna veza promatranih varijabli.

Cilj testiranja istraživačkih hipoteza je istražiti odnos pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja i izgladivanja zarade te donijeti zaključke o utjecaju izgladivanja zarade na mišljenje neovisnog revizora, kao i utjecaju istovremenog pružanja nerevizijskih usluga na odnos procjene vremenske neograničenosti revizora i izgladivanja zarade. U tom kontekstu, postavljene su i testirane sljedeće hipoteze:

H1: Postoji negativna veza između iskazivanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i vrijednosti pokazatelja izgladivanja zarade.

Očekuje se da će veza između iskazivanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i vrijednosti pokazatelja izgladivanja zarade biti negativna. Za ovu hipotezu korišteni su povijesni podaci sa Zagrebačke burze za referentni period od 2011. do 2018. Korištene su dvije varijable, od kojih je jedna uzeta temeljem podataka iz izvještaja neovisnih revizora, a druga je uzeta temeljem izračuna pokazatelja izgladivanja zarade. Vrijednost druge varijable izračunata je kao odnos standardne devijacije poslovnih prihoda i standardne devijacije novčanih tokova iz poslovanja. Prilikom izračuna statističke značajnosti koristila se Pearsonova korelacija koja je predložena u prikazu 10.

Prikaz 10. Pearsonova korelacija istraživanih varijabli

ODNOS	Izgladivanje zarade
Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja	0,018933

Izrada: Autor

Na temelju dobivenih rezultata može se donijeti sljedeći zaključak: Postoji pozitivna slabija korelacija (0,018933) između izgladivanja zarade i pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u revizijskom izvješću. S obzirom na to da je smjer korelacije obrnut od pretpostavljenog te nije statistički značajan ($p = 0,86677$), odbacuje se hipoteza H1.

H2: Negativna veza između iskazivanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i vrijednosti pokazatelja izgladivanja zarade slabija je ako se uzme u obzir pružanje nerevizijских usluga od strane ovlaštenog revizora.

Pružanje nerevizijских usluga klijentu stvara potencijalnu prijetnju revizorovoj neovisnosti pri procjeni pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu izgladivanja zarade. Pretpostavlja se slabija negativna veza promatranih varijabli kada se uvede kontrolna varijabla – pružanje nerevizijских usluga.

Za ovu hipotezu korišteni su povijesni podaci sa Zagrebačke burze za referentni period od 2011. do 2018. Korištene su tri varijable, od kojih je jedna uzeta temeljem podataka iz izvještaja neovisnih revizora, druga je uzeta temeljem izračuna pokazatelja izgladivanja zarade, a treća (kontrolna) temeljem podataka iz godišnjeg upitnika Kodeksa korporativnog upravljanja. Vrijednost druge varijable izračunata je kao odnos standardne devijacije poslovnih prihoda i standardne devijacije novčanih tokova iz poslovanja. Prilikom izračuna statističke značajnosti koristila se Pearsonova parcijalna korelacija koja je predočena u prikazu 11.

Prikaz 11. Pearsonova parcijalna korelacija odnosa

ODNOS	Izgladivanje zarade
Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja	0,023219

Izrada: Autor

Na temelju dobivenih rezultata može se donijeti sljedeći zaključak: Postoji pozitivna slabija korelacija između izgladivanja zarade i pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u

revizijskom izvješću ako se u obzir uzme pružanje nerevizijских usluga od strane revizijskog društva. S obzirom na to da je smjer korelacije obrnut od pretpostavljenog te nije statistički značajan ($p = 0,023219$), odbacuje se hipoteza H2.

5. ZAKLJUČAK

Za potrebe izvještavanja korisnika financijskih izvještaja značajno je objavljivanje financijskih izvještaja na istinit i fer način. Kao najzainteresiranije grupe korisnika financijskih izvještaja, investitorima su neophodne pouzdane i istinite informacije na temelju kojih donose odluke o investiranju, stoga investitori potražuju i informacije iz revizijskog izvješća. Društva u današnje vrijeme sve više koriste manipulacije u financijskim izvještajima radi predstavljanja boljeg poslovnog “imidža” kako bi privukli što veći broj potencijalnih investitora, odnosno koriste se tehnikama kreativnog računovodstva. Kreativno računovodstvo može imati pozitivan utjecaj na poslovanje društva u kratkom roku, ali dugoročna upotreba kreativnog računovodstva može rezultirati padom cijena dionica, insolventnosti, pa čak i bankrotom. Što opet dovodi do pitanja procjene pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja. Revizijsko izvješće glavni je output revizije i važan izvor informacija za korisnike financijskih izvještaja, a revizorovo mišljenje predstavlja snažan mehanizam koji pruža istinitost i točnost tvrdnji priopćenih u financijskim izvještajima. Eksterni revizor dužan je ocijeniti zaključke proizašle iz prikupljenih dokaza te dati razumno uvjerenje da financijski izvještaji daju istinit i fer prikaz poslovanja društva.

Razni korporativni skandali i financijska kriza posljednjih godina, poljuljali su povjerenje korisnika u revidirane financijske izvještaje. Sukladno tome, investitori su tražili veću transparentnost revizijskog izvješća u pogledu odgovornosti revizora. Inicijative od strane investitora za promjenom dovele su do uvođenja novog, proširenog modela revizijskog izvještavanja. Značajnija promjena u revizijskom izvješću je uvođenje posebnog odjeljka koji se odnosi na “pretpostavku vremenske neograničenosti poslovanja”. Cilj priopćavanja pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u zasebnom odjeljku je poboljšati komunikacijsku vrijednost revizorova izvješća osiguravanjem veće transparentnosti obavljene revizije te korisnicima jasnije objasniti aspekte revizijskog posla.

Odgovornost menadžmenta je da razmotri sposobnost društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem. Pri tome se razmatra može li društvo nastaviti s poslovanjem u narednih godinu dana, s time da se ne očekuje, niti namjerava likvidacija, prekidanje poslovanja

ili traženje zaštite od vjerovnika temeljem zakona ili propisa. Pri procjenjivanju da li je pretpostavka neograničenoga vremena poslovanja prikladna, menadžment uzima u obzir sve raspoložive informacije za buduće razdoblje, koje je najmanje godinu dana od datuma bilance. Nakon procjene te pretpostavke od strane menadžmenta, revizor je dužan, prema MRevS-u 570, procijeniti prihvatljivost menadžmentove primjene pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja pri sastavljanju financijskih izvještaja te razmotriti postoje li značajne neizvjesnosti vezane uz sposobnost društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanjem. Revizor tijekom obavljanja revizije može utvrditi da je pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja: (a) prikladna, (b) prikladna, ali postoji značajna neizvjesnost, ili (c) može utvrditi da je pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja neprikladna.

Kao osnova za istraživanje, izučavani su brojni modeli kreirani za predviđanje upotrebe kreativnog računovodstva u financijskim izvještajima. Mnogi od tih modela su formirani u prošlom stoljeću. Iako se ovi modeli i dalje koriste za predviđanje upotrebe kreativnog računovodstva, ipak je potrebno konstantno ih preispitivati i nadopunjavati, jer ubrzani razvoj tehnologije i dinamičnost tržišta to zahtijevaju. Iako su financijski izvještaji odraz poslovanja društva, njima nije moguće u potpunosti obuhvatiti kompleksnost poslovanja. Također, u suvremenom poslovnom svijetu sve više su prisutne poslovne prijevare i manipulacije, pa se modeli za ocjenu vremenske neograničenosti poslovanja i predviđanje bankrota ne bi trebali oslanjati samo na financijske izvještaje, jer se njihovim iznosima može manipulirati. Sugerira se korištenje i kvalitativnih varijabli kojim bi se revizori u svom ispitivanju trebali sve više osvrnuti na neke nefinancijske pokazatelje koji mogu nagovijestiti postojanje određenih problema u društvu. Kombiniranjem financijskih i nefinancijskih pokazatelja revizor može uočiti neke nelogičnosti u financijskim izvještajima koje mogu upućivati na postojanje prijevare. Ako postoji samo jedna okolnost koja revizoru stvara sumnju u vremensku neograničenost poslovanja društva zaključak se ne može donijeti samo na temelju te spoznaje, već se potencijalni problem mora sagledati s različitih aspekata i proučiti njegove moguće posljedice.

U procesu donošenja mišljenja u kojem postoje pokazatelji koji upućuju na prisutnost korištenja tehnika kreativnog računovodstva, u fokusu revizora i revizorskog društva je i reputacijski rizik. S jedne strane, pri donošenju mišljenja revizor mora uzeti u obzir reputacijski rizik, dok s druge strane ovisnost revizora o mišljenju može biti izraženija tijekom razdoblja kada su prihodi

revizora / revizorskog društva smanjeni i njihova potreba za zadržavanjem klijenata je veća. Uz to, menadžeri mogu vršiti pritisak na revizorovu procjenu uz prijetnju prestanka suradnje. Iznošenje značajne neizvjesnosti u svezi s vremenski neograničenim poslovanjem može rezultirati financijskim poteškoćama društva. Slijedom toga, odnos revizor - klijent poprimio je novu dimenziju, a uloga revizora u osiguravanju da financijski izvještaji ne sadrže pogrešne podatke je relevantnija nego ikada prije.

Istraživanje je pokazalo da postoji pozitivna slaba korelacija između isticanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja u izvještaju neovisnih revizora i pokazatelja izgladivanja zarade. Također, može se zaključiti kako postoji pozitivna slabija veza između isticanja pitanja vremenske neograničenosti poslovanja i pokazatelja izgladivanja zarade ako se u obzir uzme pružanje nerevizorskih usluga od strane revizijskog društva. Na temelju rezultata ovog istraživanja istraživačke hipoteze se odbacuju.

Trenutna situacija povezana s pandemijom COVID – 19 stvara sve veću zabrinutost da bi smanjenje revizorskih naknada tijekom predstojeće financijske krize moglo dovesti do slabije kvalitete revizije. Trebalo bi se postupati s oprezom jer svojim postupcima, revizor, može dovesti u pitanje poslovanje društva, a i reputacijski rizik koji nosi sa sobom.

6. LITERATURA

1. Arnedo, L., Lizarraga, F., & Sanchez, S. (2008): Discretionary accruals and auditor behavior in code-law contexts: An application to failing Spanish firms. *European Accounting Review*, 17(4), str. 641–666.
2. Belak, V. (2008): Kreativno računovodstvo i njegov utjecaj na financijske izvještaje, *Računovodstvo, revizija i financije*, XVIII, (8).
3. Belak, V. (2011): Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – Borba protiv prijevare, Belak Excellens d.o.o., Zagreb.
4. Bradshaw, M. T., Richardson, S. A., & Sloan, R. G. (2001): Do analysts and auditors use information in accruals? *Journal of Accounting Research*, 39(1), str. 45–74.
5. Butler, M., Leone, A. J., Willenborg, M. (2004): An empirical analysis of auditor reporting and its association with abnormal accruals, *Journal of Accounting and Economics* 37, str. 139–165.
6. Carson, E., Fargher, N., Geiger, M., Lennox, C., Raghunandan, K., & Willekens, M. (2012): Auditor reporting on going-concern uncertainty, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol. 32, Supplement 1, str. 353–384.
7. Cugova A., Cug J. (2020): Motivation for the use of creative accounting techniques in the conditions of the globalized business environment, *SHS Web of Conferences* 74, 01004, *Globalization and its Socio-Economic Consequences 2019*.
8. Filipović, I. (2009): *Revizija*. Sinergija nakladništva d.o.o., Zagreb.
9. Filipović, I., Batulović, M., Filipović, M., (2018): *REVIZIJA: mehanizam nadzora i povjerenja*, Redak, Split.
10. Friganović, M. (2018): Kreativno računovodstvo i upravljanje zaradama, časopis: *Financije i porezi*.
11. Herbohn, K., Raganathan, V. (2008): Auditor reporting and earnings management: some additional evidence, *Accounting and Finance* 48, str. 575–601.
12. Hrvatska revizorska komora: Revizija godišnjih financijskih izvještaja u specifičnim uvjetima, http://www.revizorskakomora.hr/pdf/Smjernice/HRK_revizija%20GFI_COVID_19_potres_30320.pdf, [pristup 26. kolovoza 2020.].

13. Klikovac, A., Varović, M., Volarvić, H. (2012): Procjena vremenske neograničenosti poslovanja prema MRevS-u 570 korištenjem analize financijskih izvještaja, Zagrebačka škola ekonomije i managementa, Zagreb.
14. Kolozsvari, Macedo (2016): Analysis of the Influence of Income Smoothing over Earnings Persistence in the Brazilian Market* Rev. contab. finanç. [online], Vol.27, n.72, str. 306-319.
15. Merchant, K. A., Rockness, J. (1994): The ethics of managing earnings: An empirical investigation, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 13, No. 1, str. 79-94.
16. Narodne novine, (2007): Međunarodni revizijski standard 570, Narodne novine, d.d. Zagreb, broj 28.
17. Narodne novine, (2016): Međunarodni revizijski standard 570 (izmijenjen), Narodne novine d.d. Zagreb, broj 107.
18. Popović, Ž. i Vitezić, N., (2009): Revizija i analiza – instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka. 2. izd. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
19. Pretnar Abičić, S. (2016): Vremenska neograničenost poslovanja – MrevS 570 (izmijenjen). Računovodstvo, revizija i financije, Vol. 6.
20. Ramljak, B., Anić-Antić, P. (2010): Korelacija tržišne cijene dionica i uspješnosti poslovanja poduzeća., Ekonomski pregled, 61 (11), str. 666-682.
21. Remenarić, B., Kenfelja, I., Mijoč, I. (2018): Creative accounting – Motives, techniques and possibilities of prevention, Ekonomski vjesnik/Econviews, 1/2018.
22. Sever Mališ, S. i Keglević Kozjak, S. (2016): Revizorova i menadžmentova procjena vremenske neograničenosti poslovanja poduzeća u predstečaju, Ekonomski pregled, Vol. 67 No. 4, str. 328-349.
23. Tsipouridou, M., Spathis, C. (2013): Audit opinion and earnings management: Evidence from Greece, Accounting Forum.
24. Vukoja, B. (2019): Otkrivanje manipulacija u financijskim izvještajima i primjene metoda kreativnog računovodstva u BiH, FIRA Naučno - Stručna konferencija, Sveučilište/Univerzitet "VITEZ" Vitez.
25. Žager, K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager, L., (2008): Analiza financijskih izvještaja, MASMEDIA, Zagreb.
26. Zagrebačka burza, [Internet], raspoloživo na: <http://zse.hr/> (05. – 20. kolovoza 2020.).

27. Zelenika, R. (1998): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
28. Zenzerović, R. (2007): Analitički postupci – instrument revizora u ocjeni vremenske neograničenosti poslovanja, Prethodno priopćenje, Ekonomska istraživanja, Zagreb.
29. Zenzerović, R. i Peruško, T. (2009): Ocjenjivanje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u tranzicijskom okruženju – empirijski nalazi u Republici Hrvatskoj, Ekonomski pregled, 60 (7-8).

7. SAŽETAK

Analiza pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u kontekstu kreativnog računovodstva

Problematika vremenske neograničenosti poslovanja sve je izraženija u hrvatskom gospodarstvu, gdje je posljednjih godina zabilježeno više slučajeva bankrota. Istraživanje za cilj ima isticanje važnosti pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u nestabilnom okruženju te njezinu ulogu u procjeni razine kreativnog računovodstva u financijskim izvještajima trgovačkih društava. Ovo istraživanje ispituje odnos između revizorskih mišljenja i kreativnog računovodstva, mjereno pokazateljom izgladivanja zarade. U empirijskom dijelu rada koristio se uzorak trgovačkih društava koja su kotirala na Zagrebačkoj burzi u razdoblju od 2011. do 2018. U svrhu prikaza povezanosti varijabli istraživanja analizirana su izvješća neovisnih revizora određenog uzorka i izračunat pokazatelj izgladivanja zarade. Mišljenja revizora dijele se u sljedeće dvije kategorije: mišljenja gdje je izražena značajna neizvjesnost u svezi s pretpostavkom vremenski neograničenog poslovanja i mišljenje gdje nije izražena neizvjesnost. Kao dodatna analiza testira se odnos procjene pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja i pokazatelja izgladivanja zarade kada se uzme u obzir i pružanje nerevizorskih usluga. Rezultati pokazuju da postoji pozitivna slabija korelacija između pokazatelja izgladivanja zarade i pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja u revizijskom izvješću. Uključivanje pružanja nerevizorskih usluga u taj odnos također rezultira pozitivnom slabom korelacijom između pokazatelja izgladivanja zarade i pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja. S obzirom na to da povezanost ovih varijabli nije statistički značajna, hipoteze nisu prihvaćene.

Ključne riječi: pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja, kreativno računovodstvo, izgladivanje zarade, pružanje nerevizorskih usluga, izvješće neovisnog revizora

8. SUMMARY

Analysis of going concern assumption in the context of creative accounting

The going concern is becoming more and more pronounced in the Croatian economy, where several cases of bankruptcy have been recorded in recent years. The aim of the research is to emphasize the importance of going concern in an unstable environment and its role in assessing the level of creative accounting in the financial statements of companies. This research examines the relationship between audit opinions and creative accounting, as measured by the income smoothing model. In the empirical part of the paper, a sample of companies listed on the Zagreb Stock Exchange in the period from 2011 to 2018 was used. In order to test the correlation of research variables, the reports of independent auditors of a certain sample were analyzed and the income smoothing model was calculated. The auditor's opinions are divided into two categories: opinions where significant uncertainty has been expressed regarding the going concern assumption and opinions where uncertainty has not been expressed. As an additional analysis, the relationship between the going concern and income smoothing is tested where the provision of non-audit services is also taken into account. The results show that there is a positive weak correlation between income smoothing and going concern in the audit report. Also, the inclusion of the provision of non-audit services in this relationship results in a positive weak correlation between the income smoothing and the highlighted going concern issue. Considering that the correlation of these variables is not statistically significant, hypotheses were not accepted.

Key words: going concern, creative accounting, income smoothing, non-audit services, independent auditor's report

9. ŽIVOTOPIS

Barbara Krvavac

Datum rođenja: 19. lipnja 1994.

Mob.: (+385) 95 915 5169

E-adresa: barbarakrvavac1@gmail.com

Adresa: Sarajevska 42, 21 000 Split

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

VSS

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Financijsko-računovodstvena forenzika [01. listopada 2018. – trenutačno]

Adresa: Ruđera Boškovića 33, 21000 Split (Hrvatska)

- Korporacijsko izvještavanje
- Interna kontrola i revizija
- Financijsko restrukturiranje i sanacija poslovnih subjekata
- Forenzično računovodstvo
- Pravo u forenzičnim znanostima
- Pravo društava
- Forenzika u bankarstvu i osiguranju

VŠS, stručni prvostupnik ekonomije

Sveučilišni odjel za stručne studije, Računovodstvo i financije [01. listopada 2014. – 13. srpnja 2017.]

Adresa: Kopilica 5, 21000 Split (Hrvatska)

- Revizija
- Financijsko računovodstvo I,II
- Računovodstvo troškova
- Porez na dodanu vrijednost
- Porez na dohodak
- Računovodstvo proračuna i proračunskih korisnika

- Platni promet
- Poduzetničko projektiranje
- Menadžersko računovodstvo
- Trgovačko pravo

Završni rad: "Privremene i stalne razlike u funkciji financijskog rezultata poslovanja"

SŠS

V.gimnazija "Vladimir Nazor" [rujan 2009. – lipanj 2013.]

Adresa: Zagrebačka 2, 21000 Split (Hrvatska)

RADNO ISKUSTVO

Referent/referentica za reviziju (Student servis)

BDO Croatia d.o.o. [07. studenoga 2019. – trenutačno]

Adresa: Trg J. F. Kennedy 6b, 10 000 Zagreb (Hrvatska)

- Revizija poslovanja
- Revizija EU projekata
- Eksterna revizija
- Proučavaju i analiziranje računovodstvenih podataka
- Provjeravanje računovodstvenih knjiga i računovodstvenog sustava
- Provođenje testova kontrola
- Izrada izvještaja na hrvatskom i engleskom jeziku

Računovođa (stručno osposobljavanje)

NATIVIDAD d.o.o. [24. listopada 2017. – 04. lipnja 2018.]

Adresa: Ul. Matice hrvatske 28 a, 21 000 Split (Hrvatska)

- Fakturiranje računa
- Knjiženje URA/IRA te izvoda
- Blagajničko poslovanje
- Vođenje kadrovske evidencije i obračun plaća

- Obračun PDV-a
- Priprema dokumentacije za završni račun
- Izrada završnog računa
- Izrada projekata za natječaje
- Predaja obrazaca putem ePorezne, eFine
- Platni promet

Asistent/asistentica u računovodstvu

NATIVIDAD d.o.o. [03. svibnja 2017. – 23. listopada 2017.]

Adresa: Ul. Matice hrvatske 28 a, 21 000 Split (Hrvatska)

- Knjiženje ulaznih i izlaznih računa
- Knjiženje izvoda
- Platni promet
- Predaja obrazaca putem ePorezne

Studentska praksa

FINA Split [10. lipnja 2016. – 27. lipnja 2016.]

Adresa: Mažuranićevo šetalište 24b, 21 000 Split (Hrvatska)

- Upoznavanje s organizacijom i funkcioniranjem FINA-e
- Upoznavanje sa sustavom rada i poslovanjem organizacijskih jedinica
- Obračun PDV-a
- Upoznavanje s radom računovodstvenog servisa FINA-e

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici:

Hrvatski

engleski (aktivno)

talijski (pasivno)

VOZAČKA DOZVOLA

Vozačka dozvola: **B**

10. IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Sveučilišni odjel za forenzične znanosti

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, Barbara Krvavac, izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom „Analiza pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja“ rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Nijedan dio ovoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan bez citiranja i ne krši ičija autorska prava.

Izjavljujem da nijedan dio ovoga rada nije iskorišten u ijednom drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Split, _____

Potpis studenta/studentice: _____

POPIS PRIKAZA

Prikaz 1. Primjeri događaja i okolnosti koji mogu ukazivati na postojanje značajne sumnje u mogućnost nastavka vremenski neograničenog poslovanja	11
Prikaz 2. Revizijski postupci i izvještavanje.....	18
Prikaz 3. Utjecaj pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja na cijenu dionica	21
Prikaz 4. Tipični postupci kreativnog računovodstva u RH	27
Prikaz 5. Prikaz primjene praktičnih postupaka kreativnog računovodstva u 185 najvažnijih britanskih društava.....	29
Prikaz 6. Definiranje uzorka	34
Prikaz 7. Pretpostavka vremenske neograničenosti poslovanja.....	36
Prikaz 8. Pružanje nerevizijjskih usluga	37
Prikaz 9. Standardna devijacija poslovnih prihoda i novčanih tokova iz poslovanja	38
Prikaz 10. Pearsonova korelacija istraživanih varijabli	39
Prikaz 11. Pearsonova parcijalna korelacija odnosa	40